

Lunds universitet
Socialhögskolan
SOL 065
Vårterminen 2006

Anhöriga till spelberoende

Vilket stöd och vilken hjälp kan
socialtjänsten erbjuda

Författare: Jennie Axelsson och Derlita Mattsson
Handledare: Pernilla Liedgren-Dobronravoff

ABSTRACT

The aim of this essay was to examine what kind of help and support social services department can offer gamblers and their relatives. We also want to examine what the relatives to the gamblers think about the help and support they have got from the social services department. Central questions we asked were:

- What kind of help and support can social services department offer the gamblers and there relatives?
- What kind of help is there to get for children respectively adult relatives?
- Do the relatives consider that the social worker have enough knowledge about the problem?
- Do the social workers consider that they have enough knowledge about the problem?

This is a qualitative study of three women relatives to the gamblers, three social workers and one specialist in this problem. We have delimited the study to one big city in Sweden. The result shows that the social workers have nothing to offer the relatives and they have little knowledge about gambling addiction. The relatives consider that they don't get any help and support from the social services department.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ABSTRACT	2
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	3
FÖRORD	5
1. INLEDNING	6
1.1 Problemformulering	6
1.2 Avgränsning av problemet	8
1.3 Syfte och frågeställningar	8
1.4 Centrala begrepp	9
1.5 Metod	10
<i>1.5.1 Intervju</i>	10
<i>1.5.2 E-mail intervju</i>	11
1.6 Urval	12
1.7 Etiska frågor	13
1.8 Tillförlitlighet i materialet	13
1.9 Fortsatt framställning av uppsatsen	14
2. TIDIGARE FORSKNING	15
2.1 Konsekvenser av spelberoende	16
<i>2.1.1 Sociala och ekonomiska effekter av spelberoende</i>	16
<i>2.1.2 Hur relationen mellan makar påverkas</i>	17
<i>2.1.3 Familjen</i>	18
2.2 Anhörigas erfarenhet av hjälp	19
2.3 Behandling av spelberoende	20
2.4 Socialtjänsten	21
3. TEORETISKA REFERENSRAMAR	23
3.1 Professionalitet	23
3.2 Makt	23
3.3 Skam	24
4. REDOVISNING AV EMPIRI	28
4.1 Presentation av intervjupersoner	28
4.2 Socialtjänsten	28
<i>4.2.1 Hjälpen som anhöriga får från socialtjänsten</i>	28

4.2.2 Kriterier för att personen ska anses som spelberoende	29
4.2.3 Anhöriga som prioriteras av socialtjänsten	29
4.2.4 Socialtjänstens kontakt med anhöriga.....	30
4.2.5 Socialtjänstens samarbete med andra institutioner	30
4.2.6 Förändringen av spelberoendet enligt socialsekreterarna	30
4.2.7 Kunskap om spelberoende hos socialsekreterarna	31
4.3 Thomas på beroendeprojektet	31
4.3.1 Anhöriginformation	31
4.3.2 Spelberoendeprojektets behandling	31
4.3.3 Spelberoendeprojektets stöd till anhöriga.....	32
4.3.4 Anhöriga som prioriteras i spelberoendeprojektet	32
4.3.5 Förändringar av spelformer.....	33
4.3.6 Socialsekreterarnas kunskap om spelberoende.....	33
4.4 Anhöriga.....	33
4.4.1 Personen som tog initiativet till att söka hjälp.....	33
4.4.2 I väntan på att få hjälp	33
4.4.3 Hjälpen som de anhöriga fick	34
4.4.4 Anhörigas åsikter om socialtjänstens samarbete	36
4.4.5 Anhörigas uppfattningar om socialsekreterarnas kunskap.....	36
5. ANALYS	38
5.1 Anhöriga är också drabbade	38
5.2 Hur påverkas barnen?	39
5.3 Anhörigas uppfattning om socialtjänstens bemötande.....	39
5.4 Professionella hjälpare.....	40
5.5 Makt.....	40
5.6 Behandling för spelberoende och deras anhöriga	41
5.7 Skam	42
6. SAMMANFATTNING	44
7. SLUTDISKUSSION.....	46
7.1 Förslag till fortsatt forskning	47
8. KÄLLFÖRTECKNING	48
BILAGA 1: INTERVJUGUIDE FÖR SOCIALTJÄNSTEN.....	50
BILAGA 2: INTERVJUGUIDE FÖR ANHÖRIGA	51

FÖRORD

Vårt examensarbete har varit väldigt lärorikt och har gett oss ökad förståelse för personer med spelberoende och deras anhöriga.

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Pernilla Liedgren-Dobronravoff som har varit ett stort stöd och gett oss bra och tydlig vägledning.

Vi vill också tacka våra intervjupersoner som har tagit emot oss och gett oss viktig information. Utan Er hade denna uppsats inte kunnat genomföras.

Till sist vill vi tacka spelberoendeföreningen som har hjälpt oss att få tag i anhöriga för intervjuer.

1. INLEDNING

1.1 Problemformulering

År 2002 spelade vi i Sverige för ca 36 miljarder kronor, vilket motsvarar ungefär 4000 kr per person, även spädbarn och pensionärer inräknade. För de flesta människor är spel ett roligt nöje, men för ca 125 000 personer leder spelandet till mer eller mindre allvarliga problem (Spelinstitutet, 2004). Mellan 19 000 och 38 000 svenskar betraktas som spelberoende och ytterligare mellan 38 000 och 90 000 svenskar betraktas som ”problemspelare”, vilket innebär en person med något lättare spelproblem (Jonsson, 2003). Räkna man in alla anhöriga, vänner och andra personer kring dessa spelare så är det en stor grupp som drabbas negativt (Spelinstitutet, 2004). Det finns olika uppskattningar av hur många i omgivningen som påverkas negativt av spelarens beteende, från 7 – 10 personer och upp till 15 personer (Jonsson, 2003). Spelberoende kan drabba båda könen, oavsett ålder, men det är 4 – 5 gånger fler män än kvinnor som drabbas (Jonsson/Spelinstitutet).

Det går inte, enligt Nilsson (2002) att ge ett svar på om spelberoendet har ökat eller minskat i Sverige. Det enda sättet att kunna ta reda på det är att göra upprepade oberoende vetenskapliga mätningar. Det finns hittills en enda oberoende mätning som har publicerats i Sverige. Denna mätning gjordes under årsskiftet 1997-98, så därför är det omöjligt att göra en jämförelse. Man kan dock konstatera att det är fler och fler spelberoende och deras anhöriga som söker hjälp för sina problem hos socialtjänsten och inom psykiatri. Även inom kriminalvården syns en ökning. Det begås fler och fler brott som är relaterade till spelberoende. Det har också kommit fler behandlingshem och kamratstödsföreningar för spelberoende under de senaste tio åren. Vad denna utveckling säger är att benägenheten att söka hjälp bland de spelberoende har ökat och även att insikten hos både allmänheten och de professionella instanserna har ökat. Detta säger dock inget säkert om att antalet spelberoende har ökat (Nilsson, 2002).

Spelberoende är ett dolt missbruk eftersom en spelare ganska enkelt kan dölja att han har problem med spel. Missbruket luktar inte som ett alkoholmissbruk och det ger inga synliga kroppsliga symtom. Personen försöker in i det sista att undvika att granska sitt spelande. Den spelberoende vill inte ens erkänna att där finns ett problem med spelandet (Nilsson, 2002).

Enligt Nilsson (2002) så ägnar den spelberoende största delen av sin tid och stora delar av de pengar personen har eller skaffar till spel. Personen har inte så stor tid över till andra saker i livet, som till exempel familj, vänner, fritid och hälsa. Han skriver vidare att de personer som står spelaren nära påverkas på ett mycket påtagligt sätt av spelandet. Spel är det enda som personen tänker på. Den spelberoende får svårare att sköta sitt arbete eller sina studier. Stress och oro präglar vardagen. Den spelberoende oroar sig konstant över pengar och det kan driva honom till att göra saker som han tidigare aldrig skulle kunna tänka sig att göra (Nilsson, 2002).

En del spelberoende söker inte hjälp förrän de blir hotade av personer som de har lånat pengar av. Det blir svårare att reda ut problemen eftersom det har gått så långt innan hjälp tillsätts (Spelinstitutet, 2004). Det verkar som om kvinnor skäms mer för sitt beroende än män och det dröjer ofta längre innan de söker hjälp (Jonsson/Spelinstitutet).

Enligt Nilsson (2002) bör de anhöriga involveras i behandlingen. De är oftast också ett självklart stöd till den spelberoende och även drabbade och behöver därför stöd och hjälp. De anhöriga litar inte på att den spelberoende går i behandling, då de troligen har hört flera gånger att personen ska sluta spela. Medverkandet i behandlingen är ett sätt för de anhöriga att försäkra sig om att missbrukaren går i behandling. Enligt Nordell (2005) har de anhöriga förlorat tilliten och tryggheten till de spelberoende.

Spelberoende är ett relativt dolt missbruk och då det inte finns så mycket kunskap om problemet i samhället och det ger stora och märkbara problem för familjen, anser vi att det är viktigt att belysa de anhörigas situation. Information och litteratur ger mycket utrymme till den spelberoende medan det inte finns så mycket skrivet om de anhörigas problematik. Detta gjorde oss intresserade av att undersöka vad det finns för hjälp och stöd för anhöriga till spelberoende. Hur reagerar en person när någon i deras närhet berättar att han/hon har ett spelberoende? Hur beter man sig mot andra människor i ens närhet? Kan ett gift par få deras relation att fungera igen? Vad kan en anhörig göra för att hjälpa en person med ett spelberoende? Hur påverkas ett barn av att ens föräldrar eller någon annan nära person har ett spelberoende? Vad har socialtjänsten för roll? Vad kan de göra för att hjälpa den spelberoende och deras anhöriga? Vilken kunskap har socialsekreterarna om problematiken? Vad anser de anhöriga om socialsekreterarnas bemötande och kunskap?

I prop. 2000/01:80 (s. 93-96) står det att

”Den vård och behandling som närmast avses är sådan som ligger inom socialtjänstens ansvarsområde, d.v.s. framförallt behandling för missbruk av alkohol och narkotika. Men även behandling för spelmissbruk kan i vissa fall vara en insats som ligger inom socialtjänstens ansvarsområde” (Norström och Thunved, 2005, s. 72).

Socialtjänstlagen nämner inget om de anhöriga till personen med missbruk, vad och av vem får de sin hjälp?

1.2 Avgränsning av problemet

Vi har valt att titta på vad socialtjänsten gör i Malmö stad för anhöriga till spelberoende. Den tid det skulle ta att undersöka ett större område har vi inte till förfogande. En annan avgränsning vi har gjort är att titta på de anhöriga till spelberoende. Vi anser att i samhället ligger det största fokuset på den spelberoende, den anhöriga kommer lätt i skymundan.

I vårt arbete räknas personen som anhörig när deras relation till den spelberoende är man, fru, sambo, särbo, barn, syskon eller förälder. De anhöriga som vi har intervjuat har varit över 18 år. Anledningen till att vi har satt denna gräns är att personen då är myndig och vi behöver inte ha någon tillåtelse från personens vårdnadshavare. Vi anser också att det inte är lämpligt att intervjua minderåriga.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår undersökning är att undersöka vilken hjälp och vilket stöd socialtjänsten kan erbjuda spelberoende och deras anhöriga. Vi vill även undersöka vad anhöriga till spelberoende anser om den hjälp och det stöd de har fått.

Våra frågeställningar är följande:

- Vilken hjälp och vilket stöd kan socialtjänsten erbjuda spelberoende och de anhöriga?
- Vilken hjälp finns det för barn respektive vuxna anhöriga?
- Vad anser de anhöriga om socialsekreterarnas kunskaper om problemet?
- Vad anser socialsekreterare om deras kunskap om problemet?

1.4 Centrala begrepp

Det finns ingen enkel definition av vad spelberoende är. I vardagsspråket är spelberoende ett tillstånd där en person har svårt att kontrollera lusten att spela och där spelandet leder till allvarliga konsekvenser (Spelinstitutet, 2004). Psykologen Nilsson (2002) beskriver i sin bok *Jakten på jackpott* personer som är spelberoende och spelandet blir en sysselsättning för dem som leder till allvarliga negativa effekter, för dem själva, deras anhöriga och även för samhället. Det finns ingen entydig internationell överenskommelse om vilka begrepp som gäller för att beskriva och diagnostisera dessa individers beteende. Den engelska termen ”problem gambling” används ofta i en rad sammanhang för att sammanfatta alla de problem som spelandet leder till oavsett vilket slags problem eller vilken grad hos den enskilde. I Sverige är de vanligaste begreppen problemspelare eller spelmissbrukare för att beskriva en person som har problem med spel. Andra begrepp som också används är spelmani, problematisk spelare, spelproblem, patologisk spelare, riskspelare, storspelare och spelberoende (Nilsson, 2002). Man kan inte definiera en spelberoende enbart som en person som gör av med en viss summa pengar per vecka (Spelinstitutet, 2004). Även Nilsson (2002) skriver att ekonomiska problem inte kan avgöra om det är ett spelberoende. Därför kan man inte undersöka eller fråga hur mycket pengar en person gör av med per dag eller vecka. Det går inte heller att säga att alla som satsar stora belopp är spelberoende.

Tiden personen ägnar till att spela kan inte avgöra om det är ett spelberoende eller inte (Spelinstitutet, 2004). Medan Nilsson (2002) anser att den tid en person ägnar åt spel kan vara avgörande för om han är spelberoende. Alla spel innehåller mer eller mindre tidskrävande aktiviteter, som till exempel planera sitt spel, gå till spelställen, köa för att få sin insats och kolla resultat. Vi har valt att utgå från de intervjuade anhörigas definition av spelberoende eftersom det är de själva som säger att deras anhöriga är spelberoende.

Med anhörig menas de personer som har en relation till en spelberoende människa, där personen på något sätt är involverad i eller påverkad av den spelberoendes beteende. Det kan vara fru, make, sambo, särbo, barn, förälder, vän, arbetskamrat eller motsvarande (Nordell, 2005).

Självhjälpsgrupper kallas grupper av spelberoende och före detta spelberoende som tillsammans genom kamratstöd försöker hjälpa varandra ur missbruket. De träffas regelbundet på möten och vissa grupper erbjuder även möten för anhöriga (Spelinstitutet, 2004). Den mest

kända självhjälpsrörelsen är Gamblers Anonymous (GA) som bygger på samma principer som Anonyma Alkoholister (AA). GA finns bara på ett fåtal orter i Sverige. Istället har självhjälpsgruppen Spelberoendes Riskförbund blivit större än GA i Sverige. För många spelberoende är hjälp till självhjälp det enda alternativet som erbjuds när ekonomin är dålig och personen inte får ekonomiskt bistånd till behandlingsvistelse. Självhjälpsgrupper är frivilliga grupper och nackdelen med dessa är att människor kommer och går, vilket innebär att många kommer på ett eller två möten och sedan inte kommer tillbaka. Detta kan skapa frustration då gruppen aldrig kommer vidare eftersom varje ny individ måste få en chans att bli medlem i gruppen (Nilsson, 2002).

1.5 Metod

1.5.1 Intervju

För att få svar på våra frågeställningar och uppnå vårt syfte i denna uppsats har vi valt att intervjua utredningsenheter vid socialtjänsten samt anhöriga till spelberoende. Våra intervjuer skedde på den plats där intervjupersonerna ville bli intervjuade. Vi har delat upp intervjuerna eftersom vi anser att det är lättare för intervjupersonerna att öppna sig om det bara är en som intervjuar. Vi har märkt under våra intervjuer att samspelet fungerat bra, men vi har inte provat att vara två intervjuare och det är svårt att säga om samspelet skulle ha fungerat lika bra då.

Vi har valt att göra kvalitativa intervjuer för att få så omfattande svar som möjligt. Den kvalitativa intervjun kan bidra till att intervjupersoner känner sig fria under intervjun eftersom den för med sig en empatisk dialog med respondenten. Denna metod är känslig och effektiv för att fånga erfarenheter och innebörder från intervjupersonernas vardagsvärld. Intervjupersonerna kan berätta om sin situation för andra ur sitt eget perspektiv och med sina egna ord (Kvale, 1997). Annika Lantz (1993) menar att det är respondenten som berättar om sin bild av verklighet och att intervjun ger data som i sin tur ger större förståelse för människors subjektiva erfarenheter.

När det gäller enkätundersökning anser vi att en sådan är för tidskrävande med tanke på vår tidsplan. I en enkätundersökning får man inte fram de personliga åsikterna vilket vi tycker har en avgörande betydelse för vårt arbete. Dessutom anser vi att denna metod inte passar in i vårt arbete.

Vi har utfört sex stycken kvalitativa intervjuer som vi har genomfört under april månad år 2006. Vi har använt oss av en intervjuguide som består av frågor som vi har formulerat innan vi genomfört intervjuerna. Dem frågorna vi har tagit med anger de ämnen som vi vill redogöra för i vårt arbete. Kvale (1997) menar att i guiden anges de ämnen som är syftet för undersökningen samt i vilken ordning de kommer att tas upp under intervjun. Den kan redogöra för de ämnen som ska täckas eller kunna innehålla en rad utformade frågor. Varje intervjufråga kan anses både tematisk och dynamisk. Den tematiska med hänsyn till dess relevans för själva forskningsämnet och dynamiskt med beaktande av det mellanmännliga förhållandet i intervjun. Vidare menar Kvale (1997) att man bör utveckla två intervjuguides som man förbereder inför intervjun. Den ena är projektets viktigaste tematiska forskningsfrågor och den andra är de frågorna som ska ställas under intervjun som beaktar både den tematiska och den dynamiska utsträckningen. På grund av att frågorna inte är standardiserade så kan det åstadkomma frågor om tillförlitligheten i materialet. I dessa intervjuer kommer intervjupersonernas personliga åsikter fram. Det kan skilja mellan anhörigas och socialtjänstens åsikter och det är vi väl medvetna om. Eftersom vi har gjort ett begränsat urval så kan man inte dra några allmängiltiga slutsatser utan det berör deras egna erfarenheter som ovan nämnts. Intervjuernas längd har varit mellan 30 och 45 minuter. Alla våra intervjuer har spelats in på diktafon (band) och därefter transkriberat ordagrant i pappersform. Källmaterialet är i vetenskapligt sammanhang dels från banden och dels utskriften från banden (Bjurwill, 2001). Kvale (1997) menar också att när utskriften väl blivit gjord betraktas den som det enda tillförlitliga empiriska datamaterialet i intervjuprojektet. Det utgör dock inte intervjuforskningens grundläggande data utan är en konstruktion av en muntlig kommunikationsform som har blivit en skriftlig. Vi har därefter gått igenom dessa texter och letat efter olika mönster, teman, likheter och skillnader. Vi har skickat varje utskriven intervju till intervjupersonerna för att ge möjlighet att lämna synpunkter och rättelser på intervjun, innan uppsatsen färdigställts.

1.5.2 E-mail intervju

Vi har även genomfört en e-mail intervju med Thomas Karlström som är specialiserad inom ämnet. Vi är medvetna om att denna metod har både fördelar och nackdelar. En fördel för oss med en e-mail intervju är att svaren från respondenten är färdigt nerskrivet på papper. Det är också en fördel för respondenten om de inte har tid att ta emot oss så kan de svara när de har tid. Respondenten som vi har intervjuat med denna metod har skickat sitt svar i god tid. Nackdelen med denna metod kan vara att respondenten eventuellt glömmer att svara på

intervjufrågorna samt att man inte får svaren direkt i handen. En annan nackdel är att man inte träffar respondenten och ser deras reaktion när de svarar. Enligt Bjurwill (2001) ska alla intervjuer göras på plats och spelas in på band. Vidare berättar han att man ska ha gott om tid och ha möjlighet att se varandra i ögonen. Vi håller med Bjurwill i detta, men samtidigt så hade den aktuella respondenten som vi e-mailade frågorna till, inte tid att ta emot oss. Då anser vi att en e-post intervju ändå var ett bra alternativ.

Förutom de kvalitativa intervjuerna har vi även tagit del av information som finns inom detta område i form av litteratur, material från Internet samt broschyrer som vi fått av intervjupersonerna.

1.6 Urval

Vi har tagit kontakt med olika utredningsenheter på socialtjänsten i Malmö som kan ge oss svar om vilken hjälp och vilket stöd de kan erbjuda anhöriga till spelberoende. Vi har även ringt till en spelberoendeförening i samma stad där några anhöriga ställde upp i vår undersökning. De gav oss förstahandsinformation om vad de ansåg om den hjälp de har fått från socialtjänsten.

Vårt urval består av tre socionomer som arbetar inom socialtjänsten och tre stycken anhöriga till spelberoende. Samt en person som är specialiserad på detta problem som arbetar i ett projekt som ligger under socialtjänsten. För att genomföra intervjuer med anhöriga vände vi oss med en förfrågan till spelberoendeföreningen och bad dem att fråga deras medlemmar om de kan tänka sig att ställa upp på en intervju. Vi skulle vilja ha fler intervjuer med anhöriga, men då vi var tvungna att gå genom en mellanhand var det svårare att få tag i intervjupersoner. Vi ringde ett behandlingshem för att se om de kunde hjälpa oss att få tag i anhöriga. De skulle undersöka saken och sedan kontakta oss. Då de inte hörde av sig ringde vi upp igen och vi fick svaret att det tar för lång tid att få tag på anhöriga som ville ställa upp. På ett annat behandlingshem förklarade de att på grund av sekretessen inte kunde hjälpa oss. Vi ringde även runt till tio olika utredningsenheter på socialtjänsten och tre av dem ställde upp på intervju. En enhet lämnade viss information om att de inte har haft någon kontakt med spelberoende. Två enheter berättade att de hänvisar den spelberoende till spelberoendeprojektet i staden. Två enheter skulle ringa tillbaka, vilket de inte har gjort.

1.7 Etiska spörsmål

I vårt arbete har vi valt att intervjupersonerna är anonyma på grund av att alla intervjuer skett med personer boende i samma geografiska område. Undersökningen är gjord i Malmö där fenomenet är mer tydligt än i mindre städer. Socialsekreterarna kommer att vara anonyma eftersom detta är ett känsligt ämne och de är i en utsatt position. Thomas Karlström som arbetar på spelberoendeprojektet kommer inte att vara anonym, då han är den som är specialist på detta område i vår uppsats och därför anser vi att hans namn bör stå nämnt. Det ska även finnas en möjlighet att kontakta honom om man efter att ha läst denna uppsats har fler frågor. Han har gett sitt samtycke att vi skriver ut hans riktiga namn. Vi har informerat i förväg om undersökningens syfte och upplägg samt att vårt arbete är en c-uppsats i socialt arbete vid Lunds universitet. Intervjupersonerna har fått förfrågan om det går bra att ha bandspelare vid intervjuerna och om vi får lov att citera dem. Personerna har gett sitt samtycke till båda delar.

Vi valde att skriva ut intervjuerna i sin helhet för att få en bra överblick. Efter att vi skrivit ner dem inspelade intervjuerna har vi skickat det skrivna materialet till respektive respondent för kontrollgodkännande innan vi använde den i vår analys. Vi vill att intervjupersonerna ska läsa det i sin helhet och få en chans att revidera om det finns något som vi har missuppfattat i intervjun.

1.8 Tillförlitlighet i materialet

Med reliabilitet eller tillförlitlighet menas att det är en mätning som är stabil och inte utsatt för till exempel slumpinflytelser. Trost (1997) menar att med slumpinflytelser vid kvalitativa studier ska intervjun noteras och registreras inför analysen. Det innebär att alla intervjuare skall fråga på samma sätt och att förhållandet skall vara lika för alla. Det finns olika komponenter inom reliabiliteten. I vårt arbete handlar det om kongruens där frågorna har likhet som avses mäta samma sak. Eftersom vi har utfört intervjuerna var för sig så har vi noterat svaren på samma sätt. Om registrering av svaren är gjorda likadant då är objektiviteten hög (Trost, 1997). Det är vårt ansvar om våra källor kan betraktas som tillförlitliga och att vi har utfört våra undersökningar på ett tillförlitligt sätt. Vi är medvetna om att svaren vi har fått inte går att generalisera då det omfattar endast en stad och antalet intervjuade är begränsade. Våra insamlade data är seriösa och relevanta för den aktuella problemställningen vi har i vårt arbete.

Under intervjun har vi undvikit att ställa ledande frågor till intervjupersonerna. Vi har gjort en noggrann återgivning av materialet både i transkribering av intervjuerna och i analysen. Vi är inte själva spelberoende eller anhöriga till spelberoende.

1.9 Fortsatt framställning av uppsatsen

I kapitel två kommer vi att behandla tidigare forskning om spelberoende och deras anhöriga samt socialtjänstens kunskap och bemötande. Vi kommer även att ta upp olika behandlingssätt. Därefter beskrivs de teoretiska begrepp som vi har valt att använda oss av. Sedan kommer redovisning av empirin där vi har sammanställt våra intervjuer. Efter detta kommer analysavsnittet där vi väver samman tidigare forskning och teoretiska begrepp med intervjumaterialet.

I kapitel sex kommer en sammanfattning av uppsatsen där vi bland annat beskriver huruvida vår frågeställning är besvarad. Till sist kommer slutdiskussion och förslag till fortsatt forskning.

2. TIDIGARE FORSKNING

I detta avsnitt tas tidigare forskning upp kring anhöriga till spelberoende. Vi kommer även att belysa vad det finns för forskning kring socialtjänstens bemötande av spelberoende och deras anhöriga. Då detta är en relativt ny problematik finns det inte så mycket forskning eller undersökningar kring detta område. De flesta böcker som finns är skrivna på engelska och undersökningarna är gjorda i USA (Spelinstitutet, 2004). Vi refererar inte till någon engelsk litteratur då den var svår att få tag i och på grund av att böckerna är svårtillgängliga har vi ibland varit tvungna att referera genom en annan författare.

Det finns en rapport ”Stöd och hjälp till spelberoendes anhöriga” som är gjord av psykologen och spelforskaren Jakob Jonsson på uppdrag av Statens folkhälsoinstitut. Rapporten genomfördes under mars – juni år 2002. Syftet med rapporten är att ge en bild av vilka behov anhöriga till spelberoende har av stöd och vård samt att föreslå nödvändiga förbättringar. Den är baserad på 15 kvalitativa strukturerade intervjuer med anhöriga till spelberoende, fyra intervjuer med anställda vid privata behandlingshem och i öppenvården med inriktning på spelberoende samt intervjuer med dem som bemannar den nationella stödlinjen för spelberoende och anhöriga. Även aktiva i självhjälpgrupper har kontaktats och berättat om sina erfarenheter. Rapporten överlämnades till regeringen i januari 2003 för att vara underlag till förslag om handlingsplan mot spelberoende.

Enligt rapporten har anhöriga till spelberoende fått problem med sin hälsa på grund av den spelberoendes handlande och de följer detta haft. Krisreaktioner, oro, depression och oförmåga att arbeta kan vara kortsiktiga tecken på att de anhöriga mår dåligt. Långsiktiga effekter kan vara dålig självkänsla och svårigheter att känna tillit. Vidare står det i rapporten att den spelberoendes beteende skapar nästan alltid problem med ekonomin och även det sociala livet påverkas negativt. Behovet av stöd till anhöriga varierar, beroende på hur dåligt de mår. Det finns anhöriga som skulle behöva psykiatrisk behandling, medan för andra räcker det med kamratstöd. De anhöriga har ofta svårt att få lämplig hjälp, både till sig själv och till den med spelberoende. Det är framförallt svårt att få lämplig behandling till spelberoende som är under 18 år, vilket påverkar de övriga familjemedlemmarna negativt. Enligt Jonsson (2003) är de flesta anhöriga positiva till den hjälp de har fått från kamratstödsgrupper, behandlingshem och individuell psykoterapi. Däremot är de anhöriga negativa till bemötandet från socialtjänst och psykiatri. De anser att dessa myndigheter inte har tillräckligt med

kunskaper om spelberoende. Anhöriga till spelberoende upplever överlag samma svårigheter som anhöriga till personer med andra former av missbruk. Det verkar dock vara svårare att få rätt hjälp för problem relaterade till spelberoende än exempelvis till alkoholberoende. Även kunskapen om spelberoende och hur problemet ska behandlas är mer begränsat. En annan sak som skiljer de olika beroende åt är att vid alkoholberoende finns det olika synliga tecken på missbruk och det finns en möjlighet att genom provtagning påvisa om personen har en hög alkoholförbrukning. Några sådana möjligheter finns det inte när det gäller spelberoende. Den anhörige kan på grund av skam ta på sig ett mycket stort ansvar och får många gånger klara svåra situationer själv. Detta kan leda till att den anhörige isolerar sig (Jonsson, 2003). Enligt Nordell, leg psykolog, (2005) är det vanligt att anhöriga till spelberoende klandrar sig själva på olika sätt och har tankar som *”om jag bara inte hade varit så naiv och ovetande hade det aldrig gått så här långt”* (sidan 14) eller *”om jag varit mer trevlig och attraktiv hade han/hon inte valt spelet framför mig”* (sidan 14). Detta sätt att tänka påverkar självkänslan negativt.

Enligt Rita Christensen (1997), socionom fil.kand, har anhöriga till missbrukare ett stort behov av att få hjälp för sin egen del samt stöd att se sina egna behov. Stödet bör vara en hjälp till att se dem sig själva som aktörer med möjlighet till val. De skall inte se sig själva som offer i en outhärdlig situation. När denna förändring skett blir ofta följden att missbrukaren blir uppmärksam på de negativa följderna av sitt missbruk och i sin tur frågar efter behandling.

2.1 Konsekvenser av spelberoende

2.1.1 Sociala och ekonomiska effekter av spelberoende

Enligt Jonsson (2003) minskar familjens sociala umgänge när den spelberoendes spelande ökar, vilket beror på att den spelberoende blir alltmer ointresserad av socialt umgänge. Vidare menar Jonsson (2003) att nästan alla familjer där det finns en spelberoende har ekonomiska problem. Konsekvenser för de spelberoende och deras familjer kan vara alltifrån dålig kreditvärdighet till ekonomisk brottslighet och personlig konkurs. Enligt Federman et al (2000) som Norling (2004) refererar till får familjen finansiella konsekvenser av spelet och drar sig ofta undan från sociala kontakter, på grund av den stress familjen upplever och för att undvika att avslöja spelet eller familjens situation.

2.1.2 Hur relationen mellan makar påverkas

Enligt Jonsson (2003) blir spelaren allt mer engagerad i spelet och allt mindre engagerad i relationen till sin partner, som inte blir tillgänglig emotionellt och makarna grälar alltmer. Det är inte ovanligt att spelaren skyller sitt spelande på sin partner. Det är vanligt att spelaren ljugar för att få spela utan hinder och en vanlig situation är att frun/maken fokuserar på lögnerna istället för på spelet. Relationen liknar mer förhållandet mor – barn än kvinna – man. Vidare menar Jonsson (2003) att sexuallivet fungerar ofta mycket dåligt. Den icke-spelande tar ofta hand om och ställer allt till rätta för spelaren och blir en "möjliggörare" genom att se till att det finns mat trots att lönen spelas bort eller genom att ensam ta hand om barnen. Andra sätt att underlätta spelet är att ställa upp ekonomiskt, ljuga för att skydda spelaren, hemlighålla problemet eller ignorera det. Det kan finnas en tendens hos partnern att skylla alla problem på spelaren och spelet. På egen hand försöker partnern få spelaren att sluta spela, vilket är en omöjlig kamp. Ultimatum ställs, spelaren lovar att sluta spela men återfaller. Detta leder till nya ultimatum, nya löften och så vidare.

Enligt Jonsson (2003) är det vanligt att spelaren döljer sitt spelande. Partnern kan ana att något är fel, som att till exempel mannen/kvinnan har en älskarinna/älskare eller har någon form av psykiska problem. Partnern upplever det som att spelaren avlägsnar sig emotionellt. När det sedan upptäcks att det är spel som ligger bakom blir det dramatiskt, ofta i samband med att spelaren har fått stora ekonomiska problem och den enda utvägen för att försöka reda upp ekonomin är genom att berätta. Då saknar ofta spelaren vilja att sluta spela, utan avsikten med att berätta är att i stället göra det möjligt att fortsätta spela. För partnern däremot innebär upptäckten en smärtsam och nästan total förlust av förtroende för spelaren.

Vidare menar Jonsson (2003) att som följd av personens spelberoende kan partnern känna ilska, ångest, bitterhet, skam, skuld, oro för familjens ekonomi och rädsla för spelarens personliga säkerhet på grund av de ekonomiska skulderna. Partnern kan i svårare fall känna sig handlingsförlamad, ha svårt att tänka klart och vara rädd för att tappa förståndet. Den ilska och förbittring hon har känt över att ha blivit utnyttjad har trängts bort och vänts mot det egna jaget.

Enligt Jonsson (2003) sätter män gränser tidigare och lämnar ofta förhållandet när de inser att hustrun är spelberoende. De deltar inte så ofta i spelarens rehabilitering. Män möjliggör spel i

mindre grad och fungerar mindre som stöd. Det saknas dock i stort forskning och kunskap om hur det är att vara make till en kvinna som är spelberoende.

2.1.3 Familjen

Enligt Lorenz (1987) som Norling (2004) refererar till har familjmedlemmarna många olika, oftast ineffektiva, sätt att hantera spelberoendet. De kan till exempel förneka spelandet, använda spelandet för att förneka andra problem eller bidra till att spelandet fortsätter.

I början av spelarens karriär innebär spelandet oftast något positivt för barnen. Spelaren är på mycket gott humör när han vinner och problemen har ännu inte uppkommit. När förlusterna kommer har den spelande inte längre tid eller intresse för barnen i samma utsträckning. Det kan leda till att spelaren börjar gråla, avvisa och/eller slå barnen. Det är vanligt att den spelberoende växlar i humöret och i sitt förhållningssätt till barnen, vilka då känner sig avvisade och tar i en del av fallen på sig skulden för detta (Jonsson, 2003). Barn är känsliga och lägger ofta skulden på sig själva att deras föräldrar bråkar och har problem. Barn som finns omkring den spelberoende är en bortglömd och osynlig grupp. Kunskapen om hur barnen påverkas av att ha en förälder som är spelberoende är förhållandevis liten och det behövs mer forskning för att få en klar bild av det bästa sättet för att stötta och hjälpa dessa barn (Nilsson, 2002).

I en undersökning av Jacobs (1989) som Jonsson (2003) refererar till visade det sig att barn till spelberoende i högre utsträckning har hälsofarliga beteenden såsom rökning, ätstörningar, spelande samt användning av alkohol och droger. Undersökningen visade också att det är dubbelt så vanligt med självmordsförsök hos barn till spelberoende.

Rita Christensen (1997) anser att barn som växer upp med föräldrar som missbrukar är en grupp som i hög grad berörs av missbruket. Vidare menar Christensen att föräldrar som missbrukar blir mycket ologiska i sin relation till barnen och barnen har svårt att förutse vilka reaktioner som deras handlande ger upphov till. Barnen åker berg- och dalbana med föräldrarnas känslomässiga humör. För att barn ska orka leva i dessa familjer utvecklar de mer eller mindre medvetna beteenden där det gäller att bevara familjehemligheten. Hur barnet påverkas beror på de enskilda specifika förutsättningarna. En del barn blir besvärliga, andra tysta, några mycket duktiga och en del uppvisar fysiska symtom. Dessa förhållningssätt är

överlevnadsstrategier som barnen är i behov av för att de skall orka bära en sådan hemlighet, men det kan leda till att barnen blir osäkra och aggressiva.

Föräldrar till spelberoende barn, vare sig de bor hemma eller har flyttat hemifrån, upplever i princip samma känslor som en make eller maka till en spelberoende gör. Föräldrarna är dock oftast mer berörda och känner större skuld över att ha orsakat problemet än vad en partner gör. Ett problem som kan uppstå är att föräldrarna kan förhålla sig olika till det spelande barnet. I dessa familjer är det vanligt att det finns en "mjuk" och en "hård" förälder. Nästan alltid, enligt Jonsson (2003), är det fadern som är den hårda föräldern. Den hårda föräldern markerar gränser medan den mjuka är mer skyddande, kan gå bakom ryggen på den andra föräldern och kan genom sitt agerande göra det möjligt för barnet att fortsätta spela (Jonsson, 2003).

Enligt Jonsson (2003) känner syskon till den spelberoende ofta skam på grund av den spelberoendes problem. Relationen mellan dem kännetecknas ofta av konflikt, då den spelberoende kan stjäla pengar och saker från sina syskon för att kunna spela. Vidare menar Jonsson att syskonen även kan bli avundsjuka på den uppmärksamhet som den spelberoende får. Det är inte ovanligt att de får ta på sig en föräldraroll i familjen, då föräldrarna sviktar på grund av de problem som finns i familjen.

2.2 Anhörigas erfarenhet av hjälp

Enligt Jonsson (2003) är det bara en liten del av de anhöriga som söker hjälp som får lämpligt stöd. Många anhöriga söker hjälp för egna fysiska och psykiska besvär utan att nämna att deras partner har ett spelberoende. De anhöriga känner ofta en stor lättnad när den spelberoende söker hjälp, då de anhöriga hoppas att allt ska bli bra igen. Förbättringar sker främst på det ekonomiska området, medan förståelse och kommunikationen fortfarande är dålig mellan makarna. En orsak till den dåliga relationen är att partnern är rädd att den spelande ska få återfall och partnern har svårt att lita på spelaren. Det finns ofta ett stort behov av att kontrollera vad spelaren gör och partnern har svårt att förlåta spelaren för den smärta som familjen har utsatts för på grund av spelandet (Jonsson, 2003). Att upptäcka de konsekvenser som ett spelberoende för med sig skapar starka känslor av misstroende och misstänksamhet. En känslomässig reaktion på förlusten av tillit är oro och ångest. Den anhöriga har svårt att lita på den spelberoende, vilket leder till att den anhöriga är ständigt på sin vakt för att finna tecken på ett återfall i spel (Nordell, 2005).

Johansson och Wirbing, (2005) anser att det viktigt som anhörig att träffa människor i samma situation. Att få insikt om att man inte är ensam om sina svårigheter och sina försök att lösa dem kan vara en räddning för den anhöriga. Den anhörig som väljer att sitta tyst kan ha stor nytta av att höra andras erfarenheter. Enligt Johansson och Wirbing (2005) ökar ofta självförtroendet och känslan att betyda något när en anhörig själv bidrar till att andra anhöriga kommer vidare i sitt liv.

2.3 Behandling av spelberoende

Utbudet är begränsat när det gäller behandling för spelberoende. Det finns ett antal behandlingshem som tar emot spelberoende. Vården är relativt dyr och då spelaren i de flesta fall har spelat upp sina pengar måste han ansöka hos sin arbetsgivare eller hos kommunens socialnämnd för att få hjälp med finansieringen till sin behandling. Behandling i öppenvård, vilket innebär att träffa en terapeut cirka en gång per vecka, är mycket begränsad. Terapeuter med kompetens inom spelberoende finns endast på vissa ställen. Kunskaperna är idag bristfälliga inom kommunens och landstingets behandlingsenheter. Det finns dock de kommuner och landsting som kan ha tillräckliga kunskaper om beroendetillstånd och kognitiv behandling för att kunna vara ett stöd för spelberoende (Spelinstitutet, 2004). Psykologen Nilsson (2002) nämner också att stödet till dem som är spelberoende är ännu mycket begränsat i Sverige. Orsaken till detta, enligt Nilsson (2002), är följande:

- De spelberoende har inga egna pengar att betala sin behandling med. De flesta är totalt utblottade ekonomiskt.
- Okunnigheten om spelberoende och oenighet om problemets storlek har gjort att stat, kommun, landsting och arbetsgivarrepresentanter inte har utvecklat former för stöd och hjälp åt de drabbade.
- Socialtjänstlagen har inte betraktat spelberoende som ett beroende som man kan få ekonomiskt bistånd för. Trots att det finns behov av vård, så vågar få starta ett behandlingshem, eftersom intäkterna riskerar att bli små då det är ingen som vill betala för behandlingen.
- Det finns inte tillräckligt många intresserade och kunniga behandlare/terapeuter som arbetar med spelberoende.

Nilsson (2002) anser att de anhöriga bör engageras i behandlingen. I de flesta fall är de ett självklart stöd till den spelberoende. De är dessutom själva drabbade och behöver stöd och

hjälp. En annan anledning till att det är bra att den anhöriga är med i behandlingen är att de oftast inte litar på att den spelande går i behandling. De har säkert flera gånger hört att den spelberoende ska sluta och genom att vara med blir de försäkrade om att behandlingen pågår. De anhöriga behöver också kunskap om slumpen, ritualer, magiska tankar och om att det är omöjligt att vinna tillbaka de pengar som är förlorade (Nilsson, 2002).

Det börjar dock långsamt dyka upp olika former av stöd och hjälp för de spelberoende och deras anhöriga. Antalet behandlingshem och enheter för öppenvårdsbehandling ökar sakta och det bildas fler och fler kamratstödsgrupper och självhjälpsgrupper i Sverige. Det finns även råd- och stödlinje dit spelberoende och deras anhöriga kan ringa. Idag finns inte vård och behandling tillgängligt på alla orter i Sverige, men det sker en långsam utveckling till det bättre (Nilsson, 2002).

2.4 Socialtjänsten

Enligt Jonsson (2003) finns det ingen enhet inom socialtjänst som bedriver någon specifik verksamhet för anhöriga till spelberoende. Han skriver att intrycket av stödet från socialtjänsten är blandat bland anhöriga till spelberoende. Många har uppfattningen att socialtjänsten saknar lämplig kunskap om problemet. Vidare menar Jonsson (2003) att det finns de anhöriga som får indirekt hjälp av socialtjänsten genom att få behandling på behandlingshem betald. Det förekommer även att anhöriga har fått gå i samtal på missbruksenheten. Det tycks som att den kunskap de har där om missbruk och beroende har varit tillräcklig för att kunna hjälpa de anhöriga (Jonsson, 2003).

Anhöriga dröjer ofta med att söka hjälp, då de inte har förstått vad problemet handlat om. Ofta har den anhöriga inte kunskap om var de ska vända sig för att få hjälp. Hjälpen från socialtjänsten uppfattas olika bland de drabbade. Vissa anser att de har fått ett bra stöd, medan andra anser att de har fått otillräcklig hjälp eller inget stöd alls. Den vanligaste uppfattningen är att socialtjänsten inte har tillräckligt med kunskap om spelproblemet (Jonsson, 2003).

De flesta som har spelberoende känner skam och skuld för sitt beteende, vilket leder till att många drar sig för att söka hjälp och att berätta om sina problem. Personal inom socialtjänsten bör därför rutinmässigt fråga sina klienter om deras spelvanor, på samma sätt som det görs vid alkohol- och narkotikamissbruk. Behandling syftar till att klienten ska sluta med sitt spelande

och att ta itu med de problem som spelet har skapat. Behandlingen ersätter alltså inte eventuella insatser från bland annat socialtjänsten (Folkhälsoinstitut, 2005).

3. TEORETISKA REFERENSRAMAR

I detta avsnitt kommer vi att förklara de teoretiska begrepp som vi kommer att koppla till vår analys. Begreppen som vi har valt att använda är: professionalitet, makt och skam. Härnäst kommer det att komma en beskrivning av varje begrepp.

3.1 Professionalitet

Att vara professionell hjälpare innebär att personen uppfyller samhällets bestämda krav på kompetens för att erbjuda en viss sorts hjälp. Klienten ska, inom vissa gränser, kunna lita på att hjälparen kan sitt yrkesområde. Den professionella hjälparen är ett samlingsbegrepp på dem som har professionella hjälparroller, antingen de är socionomer, läkare, psykiatrer eller psykologer (Skau, 2001). Som socialsekreterare är man aldrig riktigt färdig, utan man måste hela tiden arbeta med sin egen utveckling, både vad det gäller ökad kunskap/kompetens och vad det gäller den egna personen. För att kunna arbeta med andra människors utveckling och förändring krävs det att man som socialsekreterare själv utvecklas och förändras. Stöd utifrån är viktigt i den egna förändringsprocessen. Ett exempel på sådant stöd som kan behövas under hela sin yrkesutveckling är handledning, men stöd från arbetsgivare och chefer inom den organisation där socialarbetaren är anställd måste också finnas (Johnsson och Lindgren, 2001).

3.2 Makt

Makt är något som finns i nästan varje slags relation. Finns det inte makt i en relation är den jämnt balanserad, men en sådan balans kan vara högst tillfällig. Makt verkar genom relationer, vilket innebär att makt inte är ett verktyg som någon kan använda för att bestämma med. Makten kan inte heller erövas eller delas. Det finns en ojämn maktrelation mellan socialsekreteraren och klienten redan innan de möts. Socialtjänstlagen, professionaliteten och socialtjänsten samt att klienten behöver hjälp garanterar det. Detta är viktiga utgångspunkter för hur klientrelationen kommer att utspelas från maktsynpunkt. Den kan utspelas på två sätt. Socialsekreteraren föredrar att klienten utan krångel svarar på frågorna och erkänner sina problem och är samarbetsvillig. Socialsekreteraren vill inte att klienten sätter sig emot eller tigger eller envisas med att få sina behov tillgodosedda på egna villkor. Makten har även produktiv roll, vilket innebär att den ska åstadkomma någonting. Den ska verka positiv genom att bidra till att något bevaras eller skapas. Makten ska inte fungera negativ genom att till exempel förbjuda eller förhindra vissa saker (Franzén, 2000).

I alla former av samspel mellan klient och socialsekreterare finns en maktaspekt, men denna döljs oftast. Maktaspekten är en bindande del i den professionella yrkesutvecklingen. Begreppet makt är oftast negativt laddat och det är många människor som helst vill slippa att både vara föremål för andras maktutövning och att själva definiera sig som personer med makt. Makt behöver inte utövas för att existera, den består i själva möjligheten att driva igenom sin vilja. I mötet med socialsekreterare och klient kan det förekomma konflikter då båda parterna kan ha olika uppfattningar om hur de ska gå till väga för att uppnå målet. I sådana konflikter har parterna olika möjligheter att driva igenom sin vilja. Socialsekreterarens makt vilar på en ekonomisk, juridisk, kulturell samt ideologisk makt. Klienten har vissa lagstadgade rättigheter och därmed en viss makt, men det förändrar inte det faktum att det är en ytterst ojämlig maktbalans, till klientens nackdel. Obalansen förstärks ytterligare av att många klienter inte känner till sina juridiska rättigheter och får inte information om dem. Det kan även vara så att klienten vet sina rättigheter, men att han/hon inte har den fysiska eller psykiska kraft som krävs för att hävda dem. Klienten blir beroende av sin socialsekreterare för att få bästa möjliga hjälperbjudande, som klient försätts man i ett underläge (Skau, 2001).

3.3 Skam

Skam är enligt Scheff och Starrin (2002) grundläggande för samvetet och den moraliska känslan, eftersom skammen ger tecken på moraliska överträdelser utan att tankar eller ord måste användas. Skammen kan ses som vår moraliska kompass. Skam uppkommer i situationer som består av ett verkligt eller intalat hot mot våra sociala band. De sociala banden är betydelsefulla för människan. Skam spelar även en central roll vid styrningen av uttryck och för hur vi förhåller oss till våra andra känslor. Människor har tendens att hålla tillbaka uttryck för till exempel ilska, sorg, rädsla och kärlek därför att människan är rädd för att skämmas över dem. Man kan skämmas så pass mycket för sina känslor att de nästan helt trängs bort, och det krävs mycket särskilda omständigheter för att man ska bli medveten om dem (Scheff och Starrin, 2002).

Dahlgren och Starrin (2004) refererar till den tyske sociologen Norbert Elias som anser att skam inte enbart en personlig känsla, utan även ett inslag i den samhälleliga sociala kontrollen. Skam hjälper människan att förstå den så kallade civilisationsprocessen. Elias skriver i sin bok *Från svärdet till plikten* att skamkänsla är en specifik sinnesrörelse som automatiskt och vanemässigt uppkommer hos människan vid givna tillfällen. Ytligt sett rör det sig om en rädsla för social degradering eller en ängslan för andras attityder. Det är en form

av olust eller fasa som uppkommer i en speciell situation, när den människan som måste känna sig hotad på grund av sin underlägsenhet inte kan skydda sig mot detta hot, vare sig direkt, till exempel genom att angripa det fysiskt, eller på något annat sätt. Denna försvarslöshet inför andras överlägsenhet framkallas inte direkt av hot från en fysiskt överlägsen människa som är närvarande här och nu.

För Georg Simmel, som Dahlgren och Starrin (2004) refererar till, innehåller skambegreppet en bred mångfald med en gemensam nämnare. Skam kan omfatta allt från en lätt derangering av kostymen, beröm som en person inte förtjänar eller osäkerhet, till den grövsta moraliska överträdelse. När en person skäms känner han det egna jaget förstärkt i de andras uppmärksamhet, samtidigt som denna förstärkning är knuten till en överträdelse av någon norm. För Simmel är grunderna till skam mångfaldiga. Skamkänslans särskilda smärta tycks bestå i osäkerheten av om man ska låta sitt jag framträda eller om man ska undertrycka det. Skamkänslan väcks bara när den pinsamma situationen rör hela personen och inte bara en sida av personen. Ett exempel som nämns i boken är om en nedgången man som möter en tidigare bekant och skäms över ett hål på kavajärmen därför att hålet symboliserar hela mannen och hans livshistoria. Han upplever att hålet på kavajärmen kommer att forma den tidigare bekantas bild av honom på ett negativt sätt. Hålet på kavajen är då inte i den andres ögon enbart en tillfällighet, utan något som ger information om hur illa det är ställt med personen i fråga (Dahlgren och Starrin, 2004).

Det är framförallt två tanketrådar hos Simmel som framträder när det gäller orsakerna till skam. Den ena anser att den sociala distansen mellan människor är en viktig roll för skamkänslans ursprung. Personer som befinner sig mycket långt ifrån en individ eller mycket nära orsakar inte personens skam. Inför den som står långt ifrån en person har han inget jag. I främlingars ögon är man egentligen ingenting eftersom denne på grund av bristen på personlig kännedom inte kan urskilja en person från andra. Därför påverkar, enligt Simmel, inte främlingar en person på något speciellt sätt. Av den orsaken kan två främlingar anförtro sig till varandra om de mest intima saker. Jaget är bortkopplat och personen kan prata med en främling om sådant som han skulle skämmas över inför nära vänner, grannar eller arbetskamrater. De mycket nära relationerna ger ingen anledning till skam. Inför personer som står oss mycket nära och som vet nästan allt om oss spelar ingen skavank, en överträdelse eller ett litet misstag inte så stor roll jämfört med all information den personen har. Enligt Simmel så riktar inte den personen som älskar och håller av oss uppmärksamheten på saker

och ting som väcker skam. Medeldistanserade relationer är i hög grad en källa till skam (Dahlgren och Starrin, 2004).

Den andra tanketråden, som är mer sociologisk, hos Simmel har att göra med om den enskilde agerar som individ eller som medlem i ett kollektiv. Simmel ger exempel på att när människor agerar som en del i en grupp, förening eller sammanslutning är han beredd att utföra handlingar som han skulle skämmas för om han var ensam om att utföra dem. Bristen på skamkänsla är ett karakteristiskt drag för en grupp, där den enskilde och dennes ansvar försvinner. Simmel påpekar att om betoningen av jaget är den egentliga förutsättningen för all skamkänsla krävs för detta en att-vara-för-sig-självt, en självständighet för detta jag. Det är vanligt bland unga människor som ännu inte har ett fastställt jag att de som medlem i en grupp gör och säger saker som de som enskilda individer skulle skämmas över. En förutsättning för skam är att personen uppfattar att det finns en skillnad mellan den enskildes handlingar och den andres förväntningar (Dahlgren och Starrin, 2004).

Ett problem med behandlingen av skam är att det trots en mycket genomgripande känsla i en människas liv ändå göms undan i samhället. Den som skäms har en tendens att dra sig undan. Bakom känslan av skam finns känslan av att bli föraktad, övergiven och avvisad. Det innebär att det även är svårt att prata om skam. Det kan leda till två olika riktningar. Den ena kan leda till förnekelse av känslan vilket innebär en vägran att erkänna problemet. Den andra riktningen kan vara att personen erkänner skammen och inser dess betydelse som en viktig del för att lära känna sig själv (Dahlgren och Starrin, 2004).

Två vanliga känslor som missbrukare kan ha, enligt Cullberg (2003) professor i psykiatri, är skam och skuld. Upplevelsen av skam leder dock inte till att den missbrukande personen söker lämplig hjälp, utan istället rustas de utmärkande försvarsstrategierna upp det vill säga förneka sitt missbruk mot andra personer, personen lägger ansvaret för sitt handlade på andra och manipulerar sin omgivning. Vidare menar Cullberg (2003) att detta leder till att det inte är lönsamt att kräva löften av missbrukaren. Missbrukaren känner ofta skam inför de anhöriga och behandlare eftersom individen oftast inte kan hålla sina löften.

Enligt Lewis B Smedes (1993), professor vid Fuller Graduate School of Psychology I Pasadena, Kalifornien, finns det olika storsorter av skamkänslor. Två av dem är sunda skamkänslor och osunda skamkänslor. Smedes (1993) anser att om en person aldrig känner

någon skam kan ha förlorat kontakten med den person man med största sannolik är. Om en person fortfarande kan uppfatta smärtan av skam beror det på, enligt Smedes (1993), att personen är tillräckligt frisk för att må dåligt över att inte vara sämre än man borde och vill vara. Detta är vad Smedes kallar hälsosam skam. Vidare skriver Smedes (1993) att det är klyftan mellan vårt sanna jag och vårt verkliga jag som skapar en persons sunda skamkänslor. Vårt verkliga jag, beskriver Smedes, är det som man mer eller mindre har kontroll över. Det inre jag är det man är i sina tankar och känslor, medan det yttre jag är den man är i alla roller som en person har. Smedes (1993) anser att skamkänslor kan vara det bästa försvaret mot sitt eget oförnuft.

Det finns även osunda skamkänslor, enligt Smedes (1993). Osunda skamkänslor är en skam som personer inte har någon anledning att känna. Smärtan i dessa känslor är inte ett tecken på att någonting är fel hos en person, utan det är själva skamkänslan som är felet. Skamkänslan är falsk eftersom den i verkligheten är obefogad. Då skammen skadar den skapande förmågan och tar bort glädjen hos en person är den osund och skadlig, enligt Smedes (1993). Vidare skriver han att en person med denna skam är inte så dålig som känslorna intalar personen och därför förtjänar man inte den. Det är, enligt Smedes (1993), viktigt att se skillnaden mellan sanna och falska skamkänslor. Känslan av skam informerar inte om det är sund eller osund skam. Smedes ger ett exempel: *”En ’blind’ person som inte har något fel på ögonen är lika blind som person vars ögon är neurologiskt döda.”* (Smedes, 1993, sid. 54). Han jämför detta med att en person som känner skam, men inte har något att skämmas över, upplever det på samma sätt som en person som har mycket att skämmas över. Vidare skriver Smedes (1993) att de flesta människor, vid olika tillfällen, har både sunda och osunda skamkänslor. Han anser att många osunda skamkänslor kan dölja en djupare känsla av sund skam. Vidare skriver Smedes (1993) att många människor behöver söka befrielse från sina osunda skamkänslor för att kunna identifiera och ta itu med de sunda skamkänslorna.

Människor som har osunda skamkänslor förstorar upp sina negativa sidor och de nedvärderar sina positiva sidor. Varje liten brist gör att dessa människor anser att de är oacceptabla. Det huvudsakliga skälet till att personer med osunda skamkänslor förstorar upp sina fel är att de redan i tidig ålder fick höra att det enda som räknades hos dem var deras fördärvade natur (Smedes, 1993).

4. REDOVISNING AV EMPIRI

4.1 Presentation av intervjupersonerna

Vi har intervjuat tre kvinnliga anhöriga till spelberoende personer. Den hjälp de anhöriga har fått, har kommit från självhjälsgrupper. De spelberoende har fått hjälp av socialtjänsten, men inte de anhöriga. Inom socialtjänsten har vi intervjuat fyra personer, två kvinnor och två män, var av en av männen arbetar på spelberoendeprojektet som ligger under socialtjänsten. Han har specialiserat sig på spelberoende och arbetar på spelberoendeprojektet i kommunen, vilket är ett statsbidragsfinansierat projekt. Där är endast två anställda, men om projektet blir permanent kan de vidareutveckla verksamheten. Deras huvuduppdrag riktar sig till spelaren, men även till deras anhöriga. De andra tre intervjupersonerna arbetar på utredningsenheter inom socialtjänsten.

Som vi har nämnt i avsnittet etiskt spørsmål är alla intervjupersoner anonyma, därför kommer vi att fingera deras namn. Alla anhöriga får ett namn som börjar med bokstaven A och socialsekreterarna får namn som börjar med bokstaven S. De anhöriga heter Anita, Anna och Alice (för vidare information se avsnitt 4.4). Socialsekreterarna heter Sofie, Stina och Sune. Den man som är specialiserad på spelberoende heter Thomas Karlström och arbetar på spelberoendeprojektet, vilket vi nämnt i avsnittet etiska spørsmål.

Efter denna presentation kommer vi att fortsätta med att redovisa våra intervjuer. Först kommer vi att redogöra för vad socialsekreterarna berättade i sina intervjuer. Vidare kommer vi att presentera vad Thomas Karlström på spelberoendeprojektet svarade på intervjufrågorna. Till sist kommer vi att framföra de anhörigas svar på intervjufrågorna.

4.2 Socialtjänsten

4.2.1 Hjälpen som anhöriga får från socialtjänsten

Enligt intervjupersonerna är det inte vanligt att spelberoende och deras anhöriga söker hjälp hos dem. Sofie berättar att hon inte har varit med om att någon anhörig till en spelberoende har tagit kontakt med henne för att få hjälp. Enligt Sofie kommer de anhöriga inte direkt i kontakt med socialtjänsten. Stina och Sofie berättar att de inte har någon hjälp att ge de anhöriga, utan att de hänvisas vidare till spelberoendeföreningar eller Gambling Anonymous. Sofie berättar att anhöriga även kan få hjälp genom anhörigvecka eller anhörigträffar på behandlingshem. Sune berättar att de erbjuder samtal till de anhöriga. Han berättar vidare att

det inte finns någon tvingande lag om spelberoende och i den nuvarande lagtexten står det inget om att kommunen är skyldig att hjälpa missbrukare och deras anhöriga. Den nuvarande lagtexten nämner ingenting om spelberoende, enligt Sune.

4.2.2 Kriterier för att personen ska anses som spelberoende

Ingen av de intervjuade har några kriterier för att en person ska anses som spelberoende. Sofie nämner dock att behandlingshemmen har kriterier som graderar personen. Alla tre nämner att de gör en intervju med klienten för att få reda på hur missbruket ser ut och vilka negativa konsekvenser det medför. Då får man reda på om det är ett spelberoende eller inte. Sofie berättar att när klienten sedan hänvisas till spelberoendeprojektet eller behandlingshem är det de som gör en bedömning av hur pass allvarligt beroendet är.

4.2.3 Anhöriga som prioriteras hos socialtjänsten

Stina berättar att det inte finns prioritering av anhöriga hos dem eftersom det nästan aldrig är så att anhöriga ansöker om hjälp för sin egen del. När den spelberoende får hjälp så nöjer sig i regel den anhöriga sig med det. De anser sällan att de själva behöver hjälp. Även hos Sofie så prioriterar de ingen anhörig före någon annan då de inte är i behov av behandling. Istället slussas de anhöriga vidare. Sofie berättar om olikheten mellan barn till alkohol- och narkotikamissbrukare och barn till spelberoende samt om deras upplevelse i situationen:

”Annorlunda är det med barn till missbrukare, alkoholist- och narkotikamissbrukare. De går på ungdomsvecka och kan gå här i vår barngrupp, men barn till spelberoende kanske inte upplever det på samma sätt som när en mamma/pappa kommer hem och är påverkad och gömmer flaskor och försöker hålla en fasad utåt. Här är det klienten, inga barn, men som sagt hade det varit en alkoholmissbrukare så hade man helt automatiskt tänkt barn, jaha, ungdomsvecka 15 år och uppåt eller barngrupp från 5-6 år och uppåt.” (Sofie).

Även Sune tar upp detta. De skickar ungdomar till alla sorts missbrukare på anhörigräffar. Rönneholmsslott anordnar en kursvecka för tonåringar, även Nämndemansgården har sådana träffar för barnen. Vidare berättar han att ungdomar kommer i kontakt med andra barn och ungdomar i samma situation och det är viktigt att ungdomarna inser att de inte är ensamma om dessa problem. Stina berättar att de inte arbetar med barn på hennes avdelning, utan endast med vuxna. Hon menar vidare att om de skulle upptäcka att ett barn till en spelberoende far illa gör de en anmälan till utredningssektionen för barn och unga.

4.2.4 Socialtjänstens kontakt med anhöriga

Enligt Sofie är dem anhöriga inte aktuella hos henne, utan de blir hänvisade till spelberoendeföreningen. Stina talar om att de anhöriga tar sällan kontakt med dem, men kan alltid ringa fast de gör det nästan aldrig. Hon tror att detta beror på att de anhöriga känner sig nöjda när den spelberoende får hjälp. Så länge Sune har kontakt med den spelberoende har de också kontakt med de anhöriga.

Ingen av de intervjuade socialsekreterarna har någon behandling att erbjuda den spelberoende eller de anhöriga. Sofie berättar att om en klient kommer till till exempelvis Provita, Kolmårdens behandlingshem eller Avenbokens öppenvård ingår en anhörigvecka i priset. Sofie poängterar att socialtjänsten inte gör någonting för de anhöriga. Vidare berättar Sofie att socialtjänsten inte har någon behandling, utan de ska utreda och fatta beslut. Även Stina och Sune berättar att de gör en missbruksutredning om det finns behov av vård.

4.2.5 Socialtjänstens samarbete med andra institutioner

När det gäller frågan om hur deras samarbete med andra institutioner fungerar blev svaren olika. Sune svarade inte på denna fråga. Stina berättar att de har avtal med alla kommuner utom en kommun i Skåne. Vidare berättar hon att kommunen har en egen öppenvårdsbehandling och ett spelberoendeprojekt. Dit kan de vända sig för att få tips och råd om de skulle få en klient som har spelberoende. De spelberoende hänvisas till dessa ställen, enligt Stina. Sofie berättar att de har samarbete med Aldro, Provita och Kolmårdens behandlingshem. Avenbokens öppenvård har också behandling för spelberoende, men då följer de inte klienten, utan de kan hänvisa personen dit för informationssamtal. Sofie säger att de inte har något samarbete med Avenboken på grund av sekretessen. Avenboken och spelberoendeprojektet är kostnadsfritt och de har inget uppföljningsansvar och är inte vårdnadsansvariga för klienten. När det gäller institutioner som Aldro, Provita och Kolmården är de vårdnadsansvariga och har uppföljning av klienten.

4.2.6 Förändringen av spelberoendet enligt socialsekreterarna

De intervjuade anser att de har för lite underlag för att svara på om det har skett någon förändring av spelberoende. Sune berättar att han har hört från andra att ungdomar spelar mycket poker på nätet och han är övertygad om att det kommer bli ett problem ganska snart. Sofie tror inte att ungdomar söker hjälp för sitt spelberoende. Vidare berättar hon att när konsekvenserna av spelandet har blivit väldigt allvarliga, som till exempel att de inte kan

betala hyran eller har stora lån på banken, kommer personerna att kontakta dem. Enligt henne har ungdomarna nog inte kommit dit än.

4.2.7 Kunskap om spelberoende hos socialsekreterarna

Alla tre är överens om att kunskapen om spelberoende hos socialsekreterare inte är tillräcklig. Sune och Stina har varit på utbildning på spelberoendeförening, medan Sofie fick läsa om spelberoende på Internet när hon fick en klient som hade denna problematik. Sofie har inte fått någon utbildning, men skulle vilja ha det. Hon tycker det skulle ha varit bra om terapeuten på Kolmårdens behandlingshem åkte runt till olika socialtjänster och informerade.

Vi har nu redogjort över socialsekreterarnas svar på intervjufrågorna och kommer nu att gå vidare med Thomas Karlströms information om Spelberoendeprojektet.

4.3 Thomas på beroendeprojektet

4.3.1 Anhöriginformation

På projektet, enligt Thomas, bedrivs en spelberoendebehandling dit spelaren själv söker. Vidare berättar han att samtliga deltagare får fylla i ett formulär om de vill anmäla en anhörig till deras anhöriginformation, vilket består av 5 sessioner á 2 timmar. Han berättar också att det är svårt att få dit spelarnas anhöriga, de vet inte varför. Många anhöriga ringer ofta dit utan att ta del av behandlingen. På projektet har dem förståelse att anhöriga till spelberoende kan ha stora problem.

4.3.2 Spelberoendeprojektets behandling

Deras behandling bygger på kognitiv beteende terapi (KBT) där utgångspunkten är att spelet är resultatet av tankefel, snarare än att definiera det som en sjukdom. Behandlingen består av att personen kommer dit 1gång/veckan, 4 timmar under 8 veckor på grundsessioner. Därefter är det 4 veckor återfallsprevention.

Alla som söker hjälp på projektet får genomgå en intervju. Bland dessa intervjufrågor finns det en del som är direkt formulerade för att personalen ska få reda på hur illa det är. Några exempel på frågor kan vara: ”Tänker du mycket på spel och planerar framtida spel?”, ”Tänker du ofta på att få fram pengar till spel?” och ”Spelar du som ett sätt att fly undan bekymmer, nedstämdhet eller för att slippa ifrån skuld och skamkänslor?”.

Enligt Thomas har projektet inget direkt samarbete med andra institutioner, men de har kontakt med socialtjänsten, eftersom projektet står under dem, och ibland med kriminalvården och psykiatri. De skulle dock vilja ha ett mer utvecklat samarbete med dessa institutioner, berättar han.

4.3.3 Spelberoendeprojektets stöd till anhöriga

Thomas berättar att de anhöriga kommer i kontakt med projektet antingen genom att de ringer eller mailar dit. Vanligast är det fru eller sambo som tar kontakt, andra anhöriga förekommer också ofta. Det är inte vanligt att barn till spelberoende kommer i kontakt med projektet, vilket de ser som ett bekymmer eftersom barn till beroende alltid har det besvärligt på ett eller annat sätt. Under 4 år har ungefär 50-60 personer sökt till dem. Deras främsta stöd till de anhöriga är att förmedla kunskap om beroende, att begripa det obegripliga och att prata om hur de anhöriga kan leva ett någorlunda fungerande liv trots spelet. De berättar också om hur behandlingen är uppbyggd och hur de anhöriga kan få en annan bild av problemet.

4.3.4 Anhöriga som prioriteras i spelberoendeprojektet

Enligt Thomas gör de inga prioriteringar bland de anhöriga, men barn till spelberoende kan behöva betydligt mer stöd och hjälp. Personalen på projektet jobbar på att få kontakt med dem som arbetar med barn till beroende i kommunen. Vidare berättar han att hjälpen inte ser likadan ut för barn som för vuxna. Thomas anser att det skulle behövas mycket mer och bättre hjälp till barn med dysfunktionella föräldrar.

De anhöriga kan gå på fem träffar och därefter avslutas kontakten med dem, men de anhöriga kan alltid ringa eller komma till projektet. De menar att när behandlingen, kursen eller informationen är avslutad så är den avslutad. Thomas anser att en person inte alltid kan gå i behandling eller få hjälp i "all oändlighet". Detta innebär inte att deras dörrar är stängda efter avslutad behandling. Vidare berättar han att om det är kris så ska de anhöriga eller den spelberoende självklart kontakta dem. Personer som inte behärskar svenska språket kan inte få hjälp hos dem, men projektet jobbar med att dessa personer ska kunna få hjälp. Den spelberoende och deras anhöriga får hjälp var och en för sig.

4.3.5 Förändringar av spelformer

Thomas har sett förändringar inom spelet. Han poängterar att spelet ökar och det kommer nya spel som snabbare ger beroende, som till exempel Jack Vegas och Internetpoker.

Det har även kommit mer orealistisk reklam. Thomas har iakttagit att många unga spelar, fler än någonsin och antalet kvinnor som blir spelberoende ökar en aning.

4.3.6 Socialsekreterarnas kunskap om spelberoende

Thomas anser att socialsekreterarna oftast inte har tillräckligt med kunskap om spelberoende. Vidare berättar han att det pågår en nationell storsatsning, för 700-800 nyckelpersoner, inom socialtjänsten, kriminalvården och sjukvården för att lära ut om spel och att bli uppmärksamma på problemet. Han tycker att det hade varit bra om spel fanns med i socialtjänstlagen, vilket det inte gör i den nuvarande lagtexten. Där finns det bara nämnt i propositionen.

Vi har precis presenterat Thomas Karlströms svar på våra intervjufrågor och kommer nu att avsluta detta avsnitt med att redogöra för de anhöriga till spelberoende har svarat på intervjufrågorna.

4.4 Anhöriga

Anita är mamma till den spelberoende. Anitas son kom till behandlingshemmet för 2 år sedan. Anna har en mamma som är spelberoende. Annas mamma fick hjälp för sitt spelmissbruk för ett antal år sedan. Alice är gift med den spelberoende. Alice man fick hjälp med sitt spelberoende för ungefär 5 till 6 år sedan.

4.4.1 Personen som tog initiativet till att söka hjälp

I Alice och Anitas fall var det den spelberoende som sökte hjälp, medan Anna tog initiativet till att söka hjälp. Informationen om var de skulle söka hjälp fick de på olika sätt. Alices man fick via socialtjänsten reda på att spelberoendeföreningen fanns. Han gick inte dit från början eftersom han trodde att han skulle klara av att sluta själv. Anna berättade att hon letade efter information på Internet och hittade en spelberoendeförening i Göteborg som hon kontaktade. Där slussade de henne vidare till den närmaste självhjälpgruppen. Anitas son hörde en före detta spelberoende på ett radioprogram och insåg då att han var tvungen att söka hjälp.

4.4.2 I väntan på att få hjälp

Alices man åkte till Kolmårdens behandlingshem, men insåg att det inte var något som passade honom. Sedan fick han reda på att denna spelberoendeförening fanns. Han gick inte dit från början utan trodde att han skulle klara av att sluta själv. När Anna ringde

spelberoendeföreningen fick hon komma dit veckan efter. Anna berättar att tanken bakom denna kontakt var att få modern att sluta spela, men efter ett par möten insåg Anna att hon också var i behov av hjälp. Anita berättar att hennes son tidigare försökt att få hjälp från socialtjänsten och kämpade väldigt mycket för det. Vidare berättar hon att han har gått en behandling som har ett beroendeprogram, men det tog ungefär 1½ år innan han fick den hjälp som han trodde han ville ha. Anita tycker det är förfärligt att det tar så lång tid för en person att få hjälp. Hon anser att:

”För det första om en person själv ber om det precis som om man ber om att få hjälp mot sin alkoholism eller narkotika eller så, så borde de sociala myndigheterna ha beredskap för att ge dem hjälpen precis när personen frågar efter den. Det är precis då som man behöver dem.” (Anita).

Hon berättar även att det är jobbigt att som anhörig stå vid sidan om och inte kunna göra någonting:

”Det är förfärligt att stå som anhörig och titta på för det första vid sidan om och se att sonen eller vilken anhörig det än är som är spelberoende går ner sig så de t.o.m. begår självmord eller försöker begå självmord.” (Anita).

Anita anser att det inte ska behövas utan när de behöver hjälpen är det då de ska få hjälpen. Hon anser att de ska få hjälpen med detsamma. Det ska, enligt henne, finnas beredskap till sådant.

4.4.3 Hjälpen som de anhöriga fick

Alice berättar att hennes man blev erbjuden att titta på Kolmårdens behandlingshem eller att han kunde gå dagtid på spelberoendeprojektet, men då arbetade han så det passade inte. Det var vad socialtjänsten kunde erbjuda. Då dessa erbjudanden inte passade honom gick han till spelberoendeföreningen istället. Anna berättar att även hon fick hjälp på spelberoendeföreningen. Anitas son fick behandling efter överklagande i Länsrätten. Parallellt med behandlingen går han på spelberoendeföreningen. Ingen av de intervjuade fick hjälp av socialtjänsten. Annas bror fick hjälp till eget boende då han och modern blev vräkta från lägenheten. Anita berättar att hennes son fick hjälp efter överklagandet hos Länsrätten.

Anna berättade att hon fick hjälp tillsammans med sin moder på spelberoendeföreningen. Den hjälp som Anna har fått har hon fått på spelberoendeföreningen. Den är hon mycket nöjd med och hon säger att det är hennes räddning. Enligt Anita har socialtjänsten aldrig erbjudit henne någon hjälp, utan den hjälp hon fick är genom sonens behandling. Vidare berättar hon att i behandlingen ingår anhörigbehandling. Alice var aldrig med på samtalen på socialtjänsten.

Nu i efterhand, anser Alice, att socialtjänsten borde ha bjudit in henne på samtalen. Det var bara hennes man som gick på samtal hos socialtjänsten och hon tycker att de borde ha kopplat in henne antingen han ville det eller inte. Anita anser att för deras del var hjälpen tillräcklig, men hon tror att en spelberoende och de anhöriga är så pass olika att en individuell bedömning från människa till människa bör göras. Anna tycker att den hjälpen hon fick på spelberoendeföreningen var tillräcklig. Hon fick bland annat stöd för hur hon skulle gå tillväga. Den största hjälpen var, enligt henne, att hon fick reda på att hon inte var ensam med detta problem och att hon hade andra att prata med som kände likadant.

Alice berättade att hon inte har fått någon hjälp och hon har inte frågat efter det heller. Nu i efterhand tycker hon att det hade varit bra om någon hade frågat hur hon mår. Hon anser att om hon hade fått prata med någon som har mer insikt i vad beroende är, så tror hon att hon kanske hade sett varningssignalerna tidigare när hennes man fick återfall. Anita berättade att hon fick hjälp genom behandlingshemmet och genom spelberoendeföreningen, men hon säger att hon själv fick leta upp hjälpen. Anita anser att ingenting är givet och det är ingen som hjälper till när chocker och allting rasar runt omkring den anhöriga. Det är precis i dessa stunder som hjälpen behövs.

Alices man satt i fängelse och där fanns en person som hjälpte honom på frivården efter fängelsetiden. Det är där hon tycker att de har fått mest hjälp eftersom denna person var hemma hos dem och pratade med hela familjen samt kopplade in en god vän som engagerades. Hon anser att där tog de det på allvar. De gjorde, enligt Alice, mer för hennes familj än vad socialtjänsten gjorde. Anna sökte bara hjälp på spelberoendeföreningen och därifrån fick hon hjälp. Anita och hennes son fick hjälp från behandlingshemmet, vilket socialtjänsten fick betala för. Behandlingshemmet hittade sonen själv och han trodde att denna form skulle passa honom. Socialtjänsten föreslog öppenvården, vilket inte kostar något. Anita frågade då om det beror på att det är kostnadsfritt som de erbjuder detta. Hon berättade vidare att svaret hon fick var ja, men chefen menade att det visst kostade. Anita svarade att det är

klart att det kostar för där är anställda, men kostar inget extra för att sonen går där. Enligt henne erbjöd socialtjänsten inte Kolmårdens behandlingshem för att det kostar, ingenting som kostar nämns. Hon tar även upp problemet med spelberoendeprojektet, denna behandling sker på dagtid och om den spelberoende arbetar kan man inte gå där på dagtid. Anita anser att socialsekreterarna sätter den spelberoende i ett fack som arbetslös.

4.4.4 Anhörigas åsikter om socialtjänstens samarbete

Alice tror att det inte hann bli så mycket samarbete eftersom socialtjänsten släppte det ganska så tidigt. Anna vet inte hur samarbetet fungerar mellan öppenvården och socialtjänsten. Enligt henne samarbetar inte Spelberoendeföreningen med socialtjänsten, men de informerar att föreningen finns. Anita tycker av egen erfarenhet att det inte finns någon koppling mellan de olika instanserna.

4.4.5 Anhörigas uppfattningar om socialsekreterarnas kunskap

Alice anser att bemötande av socialsekreterarna är olika. Hon har inte själv träffat några, men hennes man träffade flera som han tyckte var väldigt bra och en del tyckte han inte var så bra. Hon tror det kan ha göra med personkemin. Den socialsekreteraren som Anna träffade hade överhuvudtaget ingen kunskap om problemet. Hon hoppas att hon har fått mer kunskap nu eftersom Anna anser att det är deras skyldighet. Anita berättar att hon har bara pratat med en socialsekreterare per telefon, som fick henne att känna sig mindervärdig.

Alice berättar om sin uppfattning om socialtjänsten:

”Socialtjänsten för mig så tänker man mer på socialbidrag, inte att det kunde finnas att man kunde få hjälp på andra sätt än ekonomiskt [...] Det är lite skamligt fortfarande det här med att söka sig till socialtjänsten. Man har någon förutfattad mening om att man hamnar i deras register kommer man aldrig ur därifrån. Det kommer att påverka en resten av livet.” (Alice).

Hon anser att det är synd eftersom hon har förstått att det finns mycket mer hjälp inom socialtjänsten än det ekonomiska.

Alla tre anser att socialsekreterarna har för lite kunskap om problemet. Anna tror att det är väldigt individuellt, en del har fått kunskap genom att de tagit reda på det själv, medan en del fortfarande inte har någon kunskap. Alice säger att när detta hände för ca 5-6 år sedan hade de

nog inte så mycket kunskap om spelberoende, men att det har blivit bättre nu. Sedan hon blev aktiv i föreningen så har socialsekreterarna visat intresse, så hon tror att kunskapen har ökat. Anna berättar att spelberoendeföreningen informerar både i skolor och på socialtjänsten. För att socialsekreterarna ska få mer kunskap anser Anita att de borde besöka spelberoendeföreningen, bjuda in en spelberoende person och någon anhörig som kan berätta om sina problem. Vidare berättar hon att de borde lyssna på de anhöriga för att på det viset kunna bilda sig en uppfattning om att spelberoende är detsamma som andra beroenden.

Efter denna redogörelse av våra empiri kommer vi att gå över till nästa avsnitt som är analysen.

5. ANALYS

I detta avsnitt kommer vi att göra en analys av vår empiri. Vi kommer att knyta an vårt empiriska material med tidigare forskning och våra teoribegrepp professionalitet, makt samt skam.

5.1 Anhöriga är också drabbade

Stina berättar att de inte prioriterar någon anhörig eftersom det nästan aldrig är så att de anhöriga söker hjälp för sin egen del, utan i regel nöjer de sig med att den spelberoende får hjälp. Även hos Sofie prioriteras ingen anhörig före någon annan då de, enligt henne, inte är i behov av behandling. Enligt Nilsson (2002) bör de anhöriga engageras i behandlingen då de i de flesta fall är ett stöd till den spelberoende. Detta på grund av att de anhöriga också är drabbade och behöver stöd och hjälp. En annan anledning till att det är bra att den anhöriga är med i behandlingen är att de oftast inte litar på att den spelande går i behandling. De har säkert hört flera gånger att den spelberoende ska sluta och genom att vara med blir dem försäkrade om att behandlingen pågår. De anhöriga behöver också kunskap om slumpen, ritualer, magiska tankar och om att det är omöjligt att vinna tillbaka de pengar som är förlorade (Nilsson, 2002). En möjlig anledning till att anhöriga inte söker hjälp kan vara att de inte vet vart de ska vända sig. Det finns ingen direkt vägledning eller tydlig information om vart personen kan vända sig. Detta finner vi stöd i Jonsson studie (2003) där han skriver att anhöriga ofta avvaktar med att söka hjälp, då de inte har insett vad problemet handlar om. Vidare menar han att de flesta anhöriga inte har någon kunskap om vart de ska vända sig för att få hjälp.

En annan anledning till att anhöriga inte söker hjälp kan vara att när den spelberoende väl har fått hjälp, så tror den anhöriga att allt kommer bli bra och därför söker de inte hjälp. Jonsson (2003) skriver att när den spelberoende har sökt hjälp känner de anhöriga en stor lättnad och har en förhoppning på att allt ska bli bra igen. Detta har även Stina nämnt att när den spelberoende har fått hjälp är anhöriga oftast nöjda med det. Utifrån våra intervjuer har vi fått uppfattningen om att de anhöriga också är i behov av hjälp och att den hjälp som spelberoende har fått inte är tillräcklig.

5.2 Hur påverkas barnen?

Sofie anser att barn till spelberoende inte upplever det på samma sätt som när föräldrar med alkohol- eller narkotikamissbruk kommer hem till sina barn och är påverkade, gömmer flaskor och försöker hålla en fasad utåt. När det gäller barn till alkoholmissbrukare tänker Sofie direkt på att barnen ska gå i deras barngrupp eller ungdomsvecka, men denna koppling gör hon inte med barn till spelberoende. Thomas har en annan åsikt. Han menar att barn till spelberoende skulle behöva betydligt mer hjälp och stöd. Enligt Jonsson (2003) är det vanligt att när förlusterna kommer växlar spelaren i humöret och i sitt förhållningssätt till barnen. De känner sig då avvisade och tar i en del av fallen på sig skulden för detta. Nilsson (2002) tar också upp detta. Barn är känsliga och lägger ofta skulden på sig själv när deras föräldrar bråkar och har problem. Barnen är en bortglömd och osynlig grupp. En anledning till att dessa barn kan vara en bortglömd grupp kan ha att göra med att spelberoende är en relativt ny problematik och att det inte finns tillräckligt med forskning om hur barn till spelberoende mår. Detta finner vi stöd hos Nilsson (2002) som menar att det inte finns så mycket kunskapen om hur barn till spelberoende påverkas. Han anser att det behövs mer forskning inom detta område för att kunna hjälpa dessa barn på bästa sätt. Rita Christensen (1997), socionom fil.kand., anser att barn som växer upp med föräldrar som har ett beroende är en grupp som tydligt berörs av beroendet. För att barn ska orka leva i dessa familjer utvecklar de mer eller mindre medvetna beteenden där det gäller att bevara familjehemligheten. Hur barnet påverkas beror på de enskilda specifika förutsättningarna. En del barn blir besvärliga, andra tysta, några mycket duktiga och en del uppvisar fysiska symtom. Dessa förhållningssätt är överlevnadsstrategier som barnen är i behov av för att de skall orka bära en sådan hemlighet, men det kan leda till att barnen blir osäkra och aggressiva.

Enligt Nordell (2005) varierar behovet av stöd till anhöriga, beroende på hur dåligt de mår. Det finns anhöriga som skulle behöva psykiatrisk behandling, medan det för andra räcker med kamratstöd. Detta stämmer överens med våra intervjupersoner, då de har fått hjälp från olika instanser. Alice och Anna fick hjälp genom spelberoendeföreningen, medan Anita fick hjälp genom anhörigbehandling på sonens behandlingshem.

5.3 Anhörigas uppfattningar om socialtjänstens bemötande

Jonsson (2003) skriver att de anhöriga är negativa till bemötandet från bland annat socialtjänsten. Vidare skriver han att de anser att denna myndighet inte har tillräckligt med kunskaper om spelberoende. Anhöriga till spelberoende upplever överlag samma svårigheter

som anhöriga till personer med andra former av missbruk. Det verkar dock vara svårare, enligt Jonsson (2003) att få rätt hjälp för problem relaterade till spelberoende än exempelvis till alkoholberoende. Även kunskapen om spelberoende och hur problemet ska behandlas är mer begränsad. Detta överensstämmer med de anhöriga vi har intervjuat. Alla tre anser att socialsekreterarna har för lite kunskap om problemet. Anna tror att det är väldigt individuellt, en del har fått kunskap genom att de har tagit reda på det själv, medan en del fortfarande inte har någon kunskap. Alice förmodar att kunskapen har blivit bättre hos socialsekreterarna. När hennes man fick hjälp för 5-6 år sedan hade de inte så mycket kunskap om problemet. Både de tre socialsekreterarna och Thomas är överens om att kunskapen om problemet bland socialsekreterarna inte är tillräcklig.

5.4 Professionella hjälpare

Socialsekreterarna är en professionell hjälpare och ska därför uppfylla samhällets bestämda krav på kompetens för att erbjuda en viss sorts hjälp. Klienten ska, inom vissa gränser, kunna lita på att socialsekreteraren kan sitt yrkesområde (Jonsson och Lindgren, 2001). När Anna och hennes moder sökte hjälpt till socialtjänsten hade den kvinna de kommit kontakt med ingen kunskap överhuvudtaget. Anna anser att det är socialsekreterarnas skyldighet att ha kunskap om problemet. Utifrån våra intervjuer fick de anhöriga ingen direkt hjälp från socialtjänsten, vilket innebär att de som professionell hjälpare inte uppfyllde kraven på kompetens. Klienterna kan inte lita på att socialsekreterarna kan sitt yrkesområde.

Enligt Jonsson och Lindgren (2003) är man aldrig riktigt färdig som socialsekreterare, utan man måste ständigt arbeta med sin egen utveckling, för att få ökad kunskap. Det är viktigt som socialsekreterare att själv utvecklas och förändras för att kunna arbeta med andra människors utveckling och förändring. Sofie berättade att hon inte har fått någon utbildning så när hon fick en klient med spelberoende fick hon själv läsa om problematiken på Internet. Sune och Stina har fått utbildning på spelberoendeförening. Detta visar att de arbetar vidare med sina kunskaper och förnyar och utökar dem i en situation som kräver det.

5.5 Makt

Anita berättar att hennes son fick behandling på ett behandlingshem efter det att han överklagade socialtjänstens avslag i Länsrätten. Sonen hade själv letat upp detta behandlingsställe och han trodde att detta ställe skulle passa honom. I sonens relation med socialsekreteraren var det en ojämn maktbalans, då socialsekreteraren ansåg att denna

behandling inte var bra och gav honom avslag. Då var makten hos socialsekreteraren, och sonen var i underläge. Eftersom sonen visste att han kunde överklaga och även gjorde det och sedan fick rätt i Länsrätten blev maktbalansen jämn mellan honom och hans socialsekreterare. I och med att denna överklagan gick igenom hade han lika mycket makt som sin socialsekreterare.

Thomas anser att det hade varit bra om spelberoende finns med i socialtjänstlagen, vilket det inte gör i den nuvarande lagtexten. Det finns endast nämnt i propositionen, berättar han. Enligt Franzén (2000) finns det en ojämn maktrelation mellan socialsekreteraren och klienten redan innan de möts. Socialtjänsten, professionaliteten och socialtjänstlagen samt att klienten behöver hjälp garanterar det. Detta är viktiga utgångspunkter för hur klientrelationen kommer att utspelas från maktsynpunkt. Eftersom det står i proposition att socialsekreteraren endast bör hjälpa en spelberoende har socialsekreteraren makt över klientens hjälpsats därför har de ingen skyldighet att hjälpa den spelberoende och anhöriga. En tolkning till att spelberoende inte står med i lagen kan vara att det är en relativ ny problematik och vad vi har upptäckt är att det är få socialsekreterare som har haft någon klient med spelberoende. Detta kan leda till att problemet inte har uppmärksamats så mycket ännu. En annan tolkning kan ha att göra med att staten tjänar pengar på spelande, eftersom pengar som spelas bort tillfaller statliga bolaget, vilket kan leda till att det inte finns så stort intresse att motverka spelandet.

5.6 Behandling för spelberoende och deras anhöriga

Stina och Sofie berättar att de inte har någon hjälp att ge de anhöriga till spelberoende, utan de hänvisas vidare till spelberoendeföreningen eller Gamblers Anonymous. De anhöriga kan även få hjälp genom anhörigträffar eller anhörigvecka på behandlingshem, som till exempel Provita, Kolmårdens behandlingshem, Aldro och Avenbokens öppenvård. Jonsson (2003) skriver att det inte finns en enhet inom socialtjänst som bedriver någon specifik verksamhet för anhöriga till spelberoende. Enligt Spelinstitutet (2004) är utbudet begränsat när det gäller behandling för spelberoende. Det finns ett antal behandlingshem som tar emot spelberoende. Nilsson (2002) skriver att det långsamt börjar dyka upp olika former av stöd och hjälp för de spelberoende och deras anhöriga. Antalet behandlingshem och enheter för öppenvårdsbehandling ökar sakta och det bildas fler och fler kamratstödsgrupper och självhjälsgrupper i Sverige. Vidare menar Nilsson (2002) att det idag inte finns vård och behandling tillgänglig på alla orter i Sverige, men att det sker en långsam utveckling till det

bättre. I Malmö stad finns det ett spelberoendeprojekt som ligger under socialtjänsten. Där har de anhöriginformation som består av 5 sessioner á 2 timmar.

5.7 Skam

Anna berättar att hennes största hjälp under moderns spelberoende var att hon fick träffa andra i samma situation och som känner likadant, samt att hon har kunnat dela sina tankar och funderingar med andra anhöriga. Om skam ska uppstå har det att göra med, enligt Simmel som Dahlgren och Starrin (2004) refererar till, om den enskilde agerar som individ eller som medlem i ett kollektiv. Vidare menar Simmel att när en person agerar som en del i en grupp, förening eller sammanslutning är hon beredd att utföra handlingar som hon skulle skämmas över om hon var ensam om att genomföra dem. För en grupp, där den enskilde och dennes ansvar försvinner, är bristen på skamkänsla ett karakteristiskt drag (Dahlgren och Starrin, 2004). Det har även Scheff och Starrin (2002) nämnt att människor har en tendens att hålla känslor tillbaka därför att människan är rädd för att skämmas över dem. Det kan vara så att man skäms mycket att känslor trängs bort, och det krävs mycket särskilda händelser för att man ska bli medveten om dem. Anna ingår i en grupp som har samma problematik, vilket innebär att Anna inte behöver skämmas över sin situation inför medlemmarna. Det blir lättare för henne att öppna sig då hon blir en del av gruppen och hon behöver inte bära allt ansvar. Detta kan hjälpa henne att må bättre och att se framåt igen. Johansson och Wirbing (2005) nämner detta i sin bok. De anser att det är viktigt för anhöriga att träffa människor i samma situation och att få insikt om att man inte är ensam om sin problematik. Att försöka lösa sina problem kan vara en räddning för anhöriga. Den anhörig som väljer att sitta tyst kan ha stor nytta av att lyssna på andras erfarenheter. Att kunna bidra till att andra anhöriga kommer vidare i sitt liv ökar ofta självförtroendet och känslan att betyda något. Detta nämner även Sune och Sofie att de hänvisar ungdomar till anhörigräffar för att få kontakt med andra ungdomar i samma situation. Sune menar att det är viktigt att ungdomarna inser att de inte är ensamma om sin situation.

Alices man sökte inte direkt till spelberoendeföreningen eftersom han trodde att han skulle kunna sluta själv och att han inte behövde någon hjälp utifrån. Enligt Dahlgren och Starrin (2004) är ett problem i behandlingen av skam att den ofta göms undan. Den som skäms har en tendens att dra sig undan. Bakom känslan av skam finns känslan av att bli föraktad, övergiven och avvisad. Det innebär även att det är svårt att samtala om detta, vilket kan leda till förnekelse av känslan och medför en vägran att erkänna sitt problem. Vi tolkar detta som att

Alices man hade svårt att erkänna sitt spelberoende och kände skam över sin situation. Han var rädd för att andra människor skulle se ner på honom på grund av sitt spelande. Han skäms över sitt spelande inför andra, vilket gör att han drar sig undan istället för att söka hjälp. Detta finner vi stöd hos Folkhälsoinstitutet (2005) som anser att de flesta som har spelberoende känner skam och skuld för sitt beteende. Vidare menar de att individen drar sig för att söka hjälp och tillkännagiva sitt beteende. Detta nämner även Cullberg (2003). Han menar att en person med missbruk rustar upp utmärkande försvarsstrategier, som t ex förnekelse över sitt missbruk, lägga ansvaret för sitt beteende på andra och att manipulera sin omgivning istället för att söka lämplig hjälp.

Alice berättar att det fortfarande finns en attityd i samhället om att det är skamligt att söka hjälp hos socialtjänsten. Hon tror att det finns någon förutfattad mening att om man hamnar i deras register kommer man aldrig därifrån. Det kommer att påverka en resten av livet. Simmel, som Dahlgren och Starrin (2004) refererar till, ger ett exempel om en nedgången man som möter en tidigare bekant och skäms över ett hål på kavajärmen därför att hålet symboliserar hela mannen och hans livshistoria. Han upplever att hålet på kavajärmen kommer att forma den tidigare bekantes bild av honom på ett negativt sett. Hålet i kavajen är då inte i den andres ögon enbart en tillfällighet utan något som ger information om hur illa det är ställt med mannen (Dahlgren och Starrin, 2004). Vi tycker att Simmels exempel stämmer överens med en person som ska söka hjälp hos socialtjänsten. Hålet i kavajärmen kan jämföras med spelberoende. Ett spelberoende är inget en person direkt vill erkänna för andra. När den spelberoende sedan vänder sig till socialtjänsten visar det sig att personen har problem. Den bild andra sedan får av individen som har spelberoende, kan påverka vilken syn de får på personen för resten av livet.

6. SAMMANFATTNING

I detta avsnitt kommer vi att göra en sammanfattning av uppsatsen och se om vår frågeställning har blivit besvarad.

Vårt syfte med uppsatsen var att undersöka vilken hjälp och vilket stöd socialtjänsten kan erbjuda spelberoende och deras anhöriga. Vi skulle även undersöka vad anhöriga till spelberoende anser om den hjälp och stöd de har fått. Vår första frågeställning var vilken hjälp och vilket stöd socialtjänsten kan erbjuda spelberoende och de anhöriga. Vidare vilken hjälp det finns för barn respektive vuxna anhöriga. Slutligen undrade vi vad de anhöriga anser om socialsekreterarna kunskap om problemet och vad socialsekreterarna anser om deras kunskap om spelberoende.

Utifrån den empirin vi har redovisat tidigare i uppsatsen har socialtjänsten ingen direkt hjälp till spelberoende och anhöriga. Socialsekreterarna utreder om det finns behov av vård och fattar sedan beslut. De alternativ de har till att ge behandling är att hänvisa till spelberoendeprojektet, Aldro, Avenbokens öppenvård, Kolmårdens behandlingshem och Provita. De anhöriga vi har intervjuat har alla fått hjälp på spelberoendeförening och utöver det så har Anitas son fått hjälp på ett behandlingshem. Det är inte vanligt att de anhöriga söker hjälp enligt socialsekreterarna. Detta gäller även för spelberoendeprojektet.

De socialsekreterarna som vi har intervjuat säger att de inte prioriterar någon anhörig före någon annan. Sune hänvisar barn till alla sorters missbrukare på anhörigräffar antingen till Rönneholmslott och Nämndemansgården. På Stinas avdelning arbetar de endast med vuxna, men om de skulle upptäcka att ett barn till den spelberoende far illa gör de en anmälan till utredningssektionen för barn och unga. Sofie tror att barn till spelberoende inte upplever situationen som ett barn till alkoholmissbrukare. Enligt Thomas är det inte vanligt att barn till spelberoende kommer i kontakt med projektet, vilket de ser som ett bekymmer eftersom barn till spelberoende alltid har det besvärligt på ett eller annat sätt. För de vuxna anhöriga ingår anhörigvecka eller anhörigräffar på både behandlingshemmet och spelberoendeprojektet. Socialtjänsten har inga insatser för de anhöriga.

Socialsekreterarna och Thomas på spelberoendeprojektet anser att det finns för lite kunskap om spelberoende. Stina och Sune har fått utbildning på spelberoendeförening medan Sofie

fick läsa om spelberoende på Internet när hon fick en klient som har denna problematik. Hon har inte fått någon utbildning men skulle gärna vilja ha det. Hon tycker även att det skulle ha varit bra om en terapeut på Kolmårdens behandlingshem åkte runt och informerade på socialtjänsterna. Thomas berättade att det pågår en nationell storsatsning, för 700-800 nyckelpersoner inom socialtjänsten, kriminalvården och sjukvården för att lära ut om spel och bli uppmärksamma på problemet.

De anhöriga i vår intervju anser att socialtjänsten har för lite kunskap om problemet. Alice tror att kunskapen har ökat sedan hennes man fick hjälp för ca 5-6 år sedan. Anna tror att det är individuellt, en del har fått kunskap genom att de tagit reda på det själv medan en del fortfarande inte har någon kunskap. Hon anser dock att det är socialsekreterarnas skyldighet att ha denna kunskap.

Enligt vårt syfte och frågeställning skulle vår fokus ligga på anhöriga till spelberoende, men de spelberoende fick ett stort utrymme i uppsatsen. Anledning till detta var att litteraturen lägger stor vikt på de spelberoende och nämner ytterst lite om de anhöriga. Detta framkom även i våra intervjuer. Socialtjänsten lämnade lite information om de anhöriga på grund av att de inte har några insatser för anhöriga till spelberoende. Både Thomas och Stina berättade att de har väldigt få anhöriga som kontaktar dem. Även de anhöriga berättade i intervjuerna om den spelberoendes situation och pratade inte så mycket om sig själva. Efter att vi har betonat att intervjun handlar om dem som anhöriga så berättade de om sin upplevelse.

7. SLUTDISKUSSION

Innan vi började med vår uppsats så hade vi inte så mycket kunskap om spelberoende. Efter läsning av litteratur och genomförda intervjuer så har vi fått insikt om, att ha en anhörig som är spelberoende kan leda till stor problematik för de i personens närhet. Det är en relativ ny problematik och därför är kunskapen i samhället inte så stor.

Vi anser att socialtjänsten i Malmö stad där vi utförde undersökningen, har alldeles för lite kunskap om problemet och att de inte tänker på att de anhöriga till en spelberoende person också är drabbade och behöver hjälp. De anhöriga mår dåligt över den situation de har hamnat i och klarar inte av att ta sig ur den själva och behöver därför eventuellt professionell hjälp. Att bearbeta sina känslor och att få insikt i problemet är en lång process och vi tror inte att en anhörigvecka på ett behandlingshem är tillräckligt. Då spelberoendet ökar i samhället så bör socialsekreterarnas få mer kunskap om problemet genom utbildning, föreläsningar och studiebesök. Vi anser att när en klient kommer till socialtjänsten är det viktigt att socialsekreterarna kan bemöta denna person med den kunskap som krävs för att kunna hjälpa honom/henne. Inte bara hänvisa klienten vidare till spelberoendeprojektet eller spelberoendeföreningen.

Vi tycker att spelberoende borde stå med i Socialtjänstlagen eftersom det är ett liknande problem som alkohol- och narkotikaberoende. Man borde inse att spelandet för den personen är ett problem och att han/hon inte kan sluta på egen hand. Socialtjänstlagen borde även ta upp de anhöriga då de också är i stort behov av hjälp. Vi anser att de anhöriga till beroende personer är en bortglömd grupp.

I 4 kap. 1 § SoL står det att

”Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt” (Norström och Thunved, 2005, s. 69).

Vi anser att en spelberoende oftast inte kan tillgodose sina behov själva och ska därför få hjälp från socialtjänsten, men i vår uppsats har vi fått kunskap om att det inte är så lätt för en spelberoende att få denna hjälp. Endast i prop. 2000/01:80 (s. 93-96) står det nämnt om

spelberoende och att de personerna i vissa fall kan få en insats av socialtjänsten. Vi ställer oss frågan om det är många socialsekreterare som läser lagtextens kommentarer? Vår uppfattning efter denna uppsats är att dem inte gör det då spelberoende och deras anhöriga i vår undersökning inte har fått någon hjälp av socialtjänsten.

På cigarettpaket, på snusdosor och reklam för alkohol förekommer det en tydlig varningstext, men när det gäller spel finns det inget sådant. Reklam för spel blir allt mer vanligt. All denna reklam visar den positiva sidan av spelet, som till exempel mycket pengar i vinstpotten, lätt att vinna pengarna och att det är lättillgängligt. Vi tycker inte det framkommer i reklamen vilken målgrupp den är riktad till, utan det kan tolkas som att spelet är tillgängligt för alla oavsett ålder. Vi undrar över vem som tänker på vilka konsekvenser det kan bli av alla dessa spel som finns. Vi tror att personerna bakom spelet inte funderar över vilka följder spelandet kan få, utan de ser en möjlighet att tjäna pengar.

7.1 Förslag till fortsatt forskning

I den litteratur vi har läst och den information vi har fått från intervjuerna med socialsekreterarna anser vi att all fokus ligger på den spelberoende och nästan ingenting på de anhöriga. Det borde komma mer forskning och kunskap om hur anhöriga till spelberoende blir drabbade och deras behov av hjälp.

Enligt Nilsson (2002) så har det endast publicerats en oberoende mätning i Sverige, vilket innebär att det inte går att säga om spelberoende har ökat i Sverige. Vi anser att det borde göras fler sådana undersökningar för att få mer förståelse om problematiken.

8. KÄLLFÖRTECKNING

Bjurwill Christer (2001), *A, B, C OCH D Vägledning för studenter som skriver akademiska uppsatser*, Lund, Studentlitteratur

Christensen Rita (1997), *Grupper som berörs av missbruk*, i boken *Alkohol- ett psykosocialt, beteende- och samhällsvetenskapligt perspektiv* (red Leissner Tom, 1997), Lund, Studentlitteratur

Cullberg Johan (2003), *Dynamisk psykiatri i teori och praktik*, Stockholm, Natur och Kultur

Dahlgren Lars och Starrin Bengt (2004), *Emotioner vardagsliv & samhälle*, Malmö, Liber AB

Franzén Mats (2000), *I frågan om makt. Diskurser, resurser, kontexter*, i boken *Samhällsproblem* (red Goldberg Ted, 2000), Lund, Studentlitteratur

Jacobs F.D (1989;5:261-8), *Children of problem gamblers*, Journal of Gambling Behaviour

Johansson Katarina och Wirbing Peter (2005), *Riskbruk och missbruk*, Stockholm, Natur och Kultur

Johnsson Lisbeth och Lindgren Hans (2001), *Yrkesroll och professionalitet*, i boken *Psykosocialt arbete* (Bernler Gunnar, Cajvet Lilja, Johnsson Lisbeth & Lindgren Hans 2001), Stockholm, Natur och Kultur

Jonsson Jakob (årtal saknas), *Anhöriga och spelberoende*, Spelinstitutet AB (Broschyr)

Jonsson Jakob (2003), *Stöd och hjälp till spelberoendes anhöriga* (elektroniskt) tillgänglig:
http://www.spelinstitutet.se/download/Stod_och_hjalp_till_spelberoendes_anhoriga.pdf
sökord: stöd och hjälp till spelberoendes anhöriga 2006-03-30

Karlström Thomas (2005), *Spelberoendeprojektet*, e-mail intervju

Kvale Steinar (1997), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund, Studentlitteratur

Lantz Annika (1993), *Intervjumethodik*, Lund, Studentlitteratur

Lorenz Valerie (1987), *Family dynamics of pathological gamblers*, i boken *The handbook of pathological gambling* (red Galski Thomas, 1987), Springfield, Illinois

Nilsson Thomas (2002), *Jakten på Jackpot*, Fri förlag

Nordell Maria (2005), *Anhörig till spelberoende- en manual för utbildning och stöd till spelberoendes anhöriga*, Statens Folkhälsoinstitut

Norling Margareta (2004), *De spelberoendes barn*, Lunds universitet, Socialhögskolan, Magisteruppsats

Norström Carl och Thunved Anders (2005), *Nya sociallagarna*, Stockholm, Norstedts Juridik

Scheff Thomas J och Starrin Bengt (2002), *Skam och sociala band- om social underordning och utdragna konflikter*, i boken *Perspektiv på sociala problem* (Meeuwisse Anna och Swärd Hans, 2002), Stockholm, Natur och Kultur

Skau Greta Marie (2001), *Mellan makt och hjälp*, Stockholm, Liber AB

Smedes B Lewis (1993), *Skam skuld och befrielse*, Örebro, Libris

Spelinstitutet (2004), *Frågor och svar om spelberoende!*, ACE AB/Spelinstitutet (Broschyr)

Statens Folkhälsoinstitutet (2005), *Spelar din klient för mycket?*, Statens Folkhälsoinstitutet

Trost Jan (1997), *Kvalitativa intervjuer*, Lund, Studentlitteratur

Intervjuguide socialtjänsten

- Är det vanligt att spelmissbrukare och deras anhöriga söker hjälp hos er?
- Vilka är kriterierna för att en person ska anses som spelmissbrukare?
- Hur hanterar ni spelmissbruket?
- Hur kommer de anhöriga i kontakt med er?
- Vilka anhöriga (till exempel syskon, sambo, fru/man, barn) är vanligast hos er?
- Hur många anhöriga har ni kontakt med?
- På vilket sätt har ni kontakt med de anhöriga?
- Vilken hjälp och stöd kan ni erbjuda de anhöriga?
- Är det några anhöriga som prioriteras före några andra? Varför/Varför inte?
- Ser hjälpen likadan ut för barn som för vuxna?
- Hur länge är de anhöriga verksamma hos er?
- Får den spelmissbrukande och de anhöriga hjälp tillsammans eller var och en för sig?
- Har ni samarbete med andra institutioner? I så fall vilka?
- Hur ser samarbetet ut?
- Har ni några anhörigträffar eller liknande för de anhöriga?
- Hur ser dessa ut och är där någon professionell med? Vilken uppgift har den personen?
- Har du sett någon förändring på spelmissbruket? Till exempel ålder, kön speltyp.
- Anser ni att socialsekreterarna har tillräckligt med kunskap om problemet?

Intervjuguide anhörig

- Vad har du för relation till spelmissbrukaren?
- Vem tog initiativet om att söka hjälp?
- Hur fick ni reda på vart ni skulle vända er till för att få hjälp?
- Hur lång tid efter ni hade sökt hjälp fick ni hjälp? Vad anser ni om det?
- Vad fick ni för hjälp?
- Fick ni någon hjälp från socialtjänsten? I så fall vad för hjälp?
- Fick ni hjälp tillsammans med spelmissbrukaren eller var och en för sig?
- Anser du att den hjälp ni fick var tillräcklig? Vad är tillräckligt för dig? Om inte vad kunde ha varit annorlunda?
- Fick ni hjälp från olika instanser? I så fall vilka?
- Anser ni att samarbetet fungerade bra mellan instanserna? Vad var bra/dåligt?
- Hur tycker ni att bemötande av socialsekreterarna var?
- Anser ni att de har tillräcklig kunskap om problemet?